

Metody eksperymentalne w fizyce wysokich energii

prof. dr hab. A.F.Żarnecki

Zakład Cząstek i Oddziaływań Fundamentalnych IFD

Wykład V

- Kalorymetry

Kalorymetry

Detektory śladowe umieszczone w polu magnetycznym umożliwiają dokładny pomiar pędu cząstek naładowanych.

Dokładność pomiaru maleje jednak z pędem cząstek ($\sigma(p_T) \sim p_T^2 \oplus \dots$)

⇒ rozmiary detektorów śladowych rosną liniowo z energią

Detektory śladowe są również “ślepe” na cząstki neutralne (fotony, neutrony, kaony...)

Aby móc dokładnie zrekonstruować energie wszystkich obserwowanych cząstek potrzebujemy alternatywnej metody pomiaru ⇒ kalorymetry

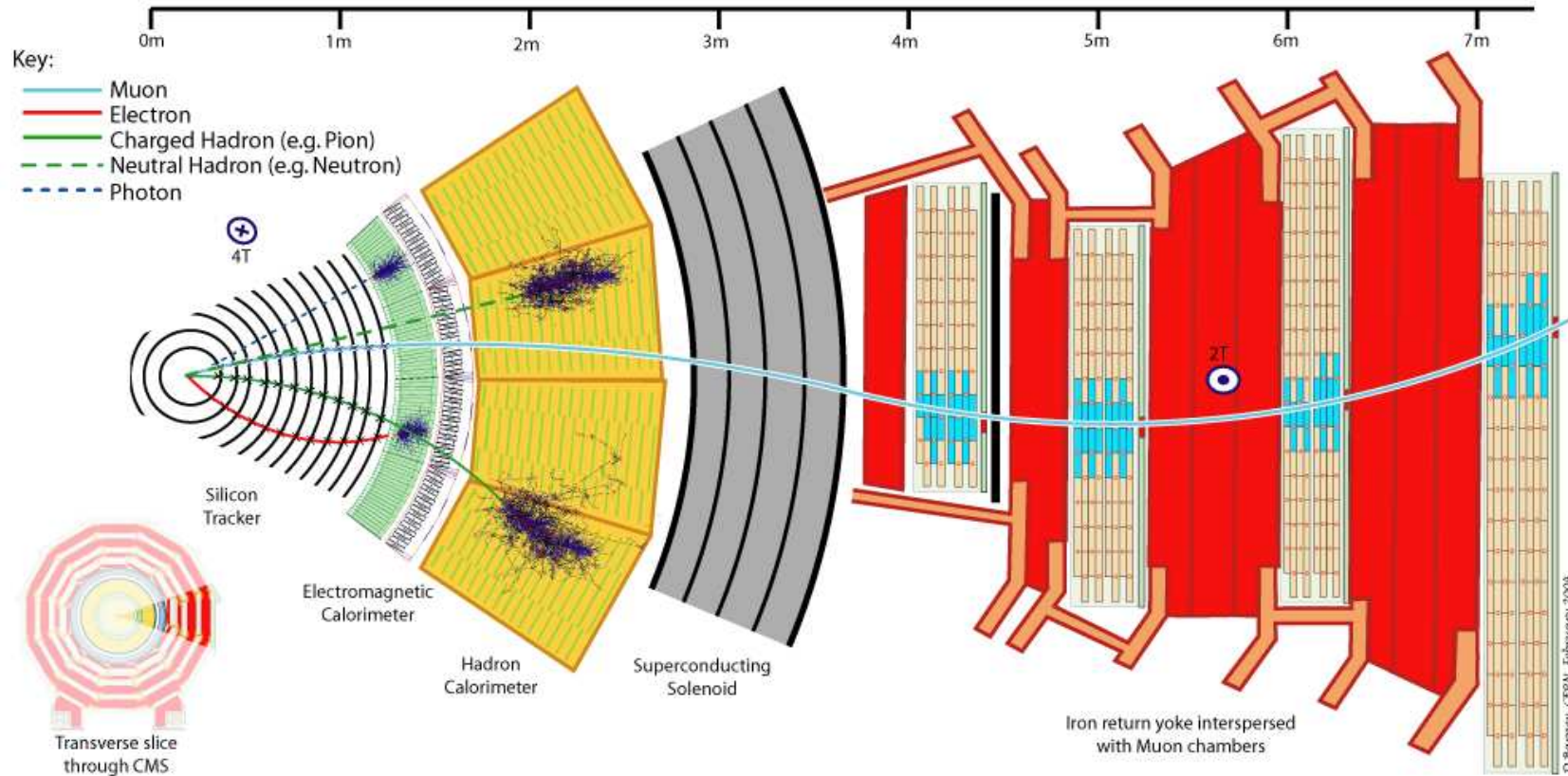
Kalorymetry: urządzenia w których wpadające cząstki lub strugi cząstek są całkowicie absorbowane, a część deponowanej energii zamieniana jest na mierzalny sygnał

W wyniku oddziaływania cząstki tworzą się kaskady cząstek wtórnych

- kalorymetry elektromagnetyczne mierzą energie elektronów i fotonów
- kalorymetry hadronowe - innych cząstek stabilnych (oprócz mionów i neutrin)

Kalorymetry

W eksperymentach kalorymetry naogół umieszczane są za detektorami śladowymi. Jedynymi cząstkami, które przelatują przez kalorymetry bez inicjowania kaskady są miony (i neutrino).

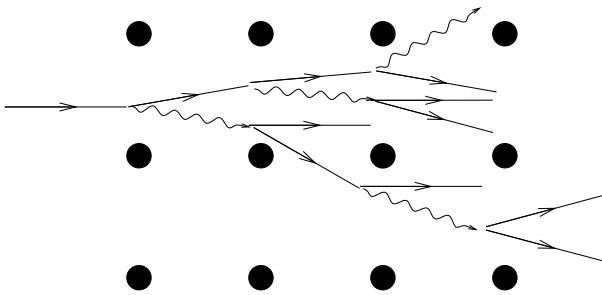
Kalorymetry

Kaskada elektromagnetyczna

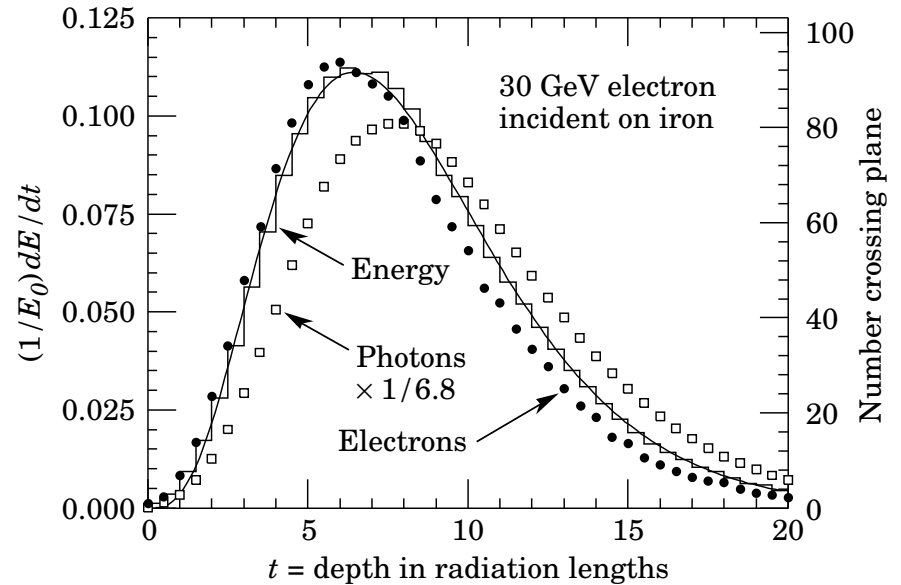
Wysokoenergetyczny foton wpadając w materię konwertuje na parę e^+e^-

Elektron w polu jąder emituje kolejne fotony, które znów konwertują...

Powstaje lawina cząstek, która powiela się tak długo jak $E_e > E_c$

Gdy energie elektronów spadną poniżej $E_c \Rightarrow$ starty jonizacyjne kaskada wygasa po ok. $20 - 30X_0$

Rozmiary podłużne kaskady: $\sim \ln \frac{E}{E_c}$

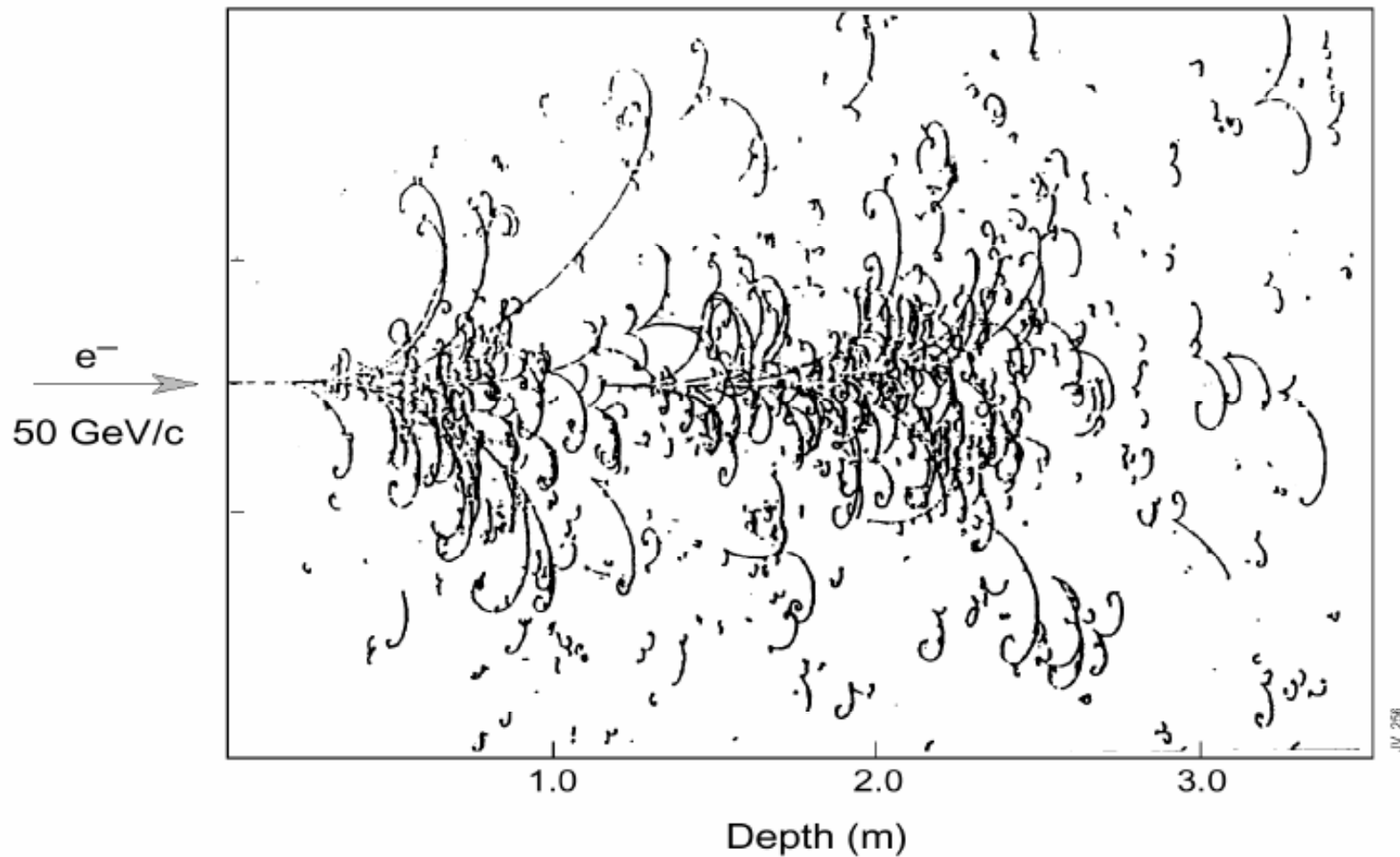
Rozmiary poprzeczne skalują się z tzw. "promieniem Molier":

$$R_M = \frac{21 \text{ MeV}}{E_c} X_0 \sim \frac{A}{Z} \text{ dla } Z \gg 1$$

75% strat energii kaskady w promieniu $1R_M$ od osi, 95% w $2R_M$, 99% w $3.5R_M$

Kalorymetry

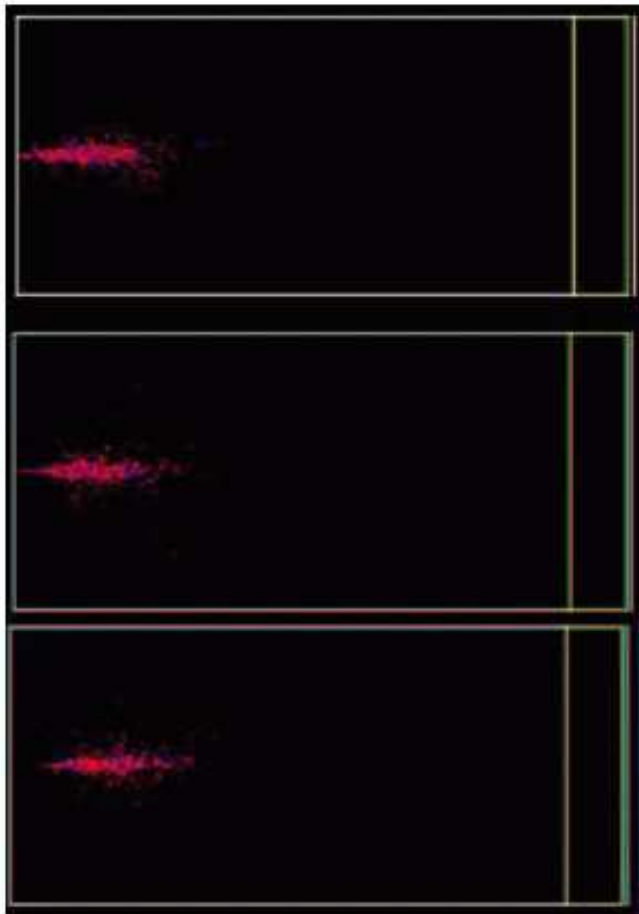
Kaskada elektromagnetyczna w komorze pęcherzykowej BEBC

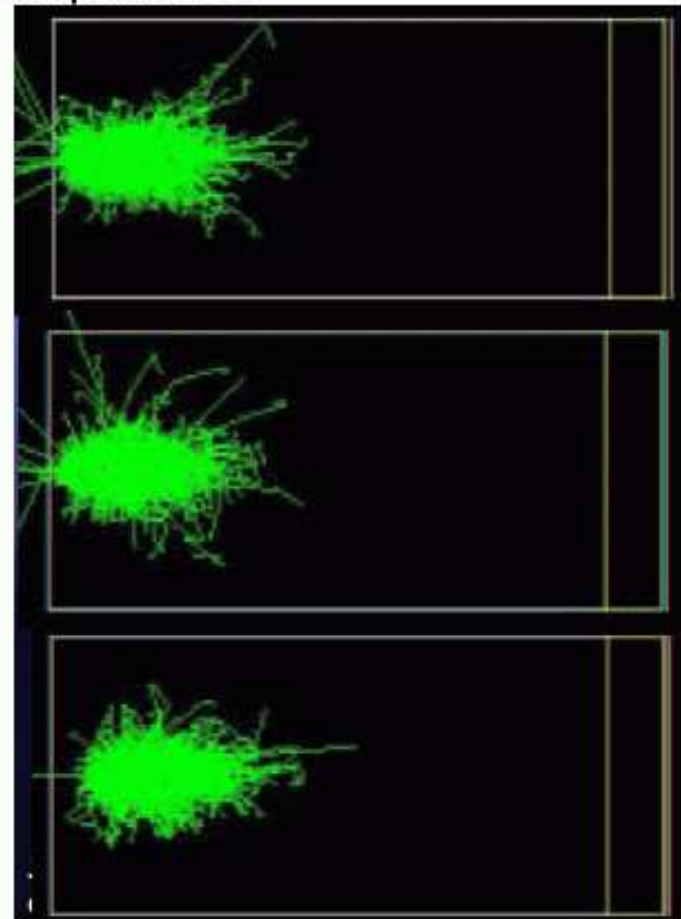
Kalorymetry

Wyniki symulacji **kaskady elektromagnetycznej** pochodzącej od 20 GeV fotonu

charged particles only

all particles

Kalorymetry

Kalorymetry elektromagnetyczne

Jeśli rozmiary bloku materii są odpowiednio duże cała energia cząstki początkowej zostaje zdeponowana w wyniku jonizacji ośrodka przez cząstki kaskady.

Istotą działania kalorymetru jest zamiana (części) depozytu w mierzalny sygnał.

Mierzyć można:

- jonizację ośrodka (całkowity depozyt energii!)
- scyntyłację ośrodka
- promieniowanie Czerenkowa

Możliwe dwa rozwiązania:

- kalorymetr jednorodny
jeden blok materiału (ew. podzielony na segmenty),
w którym rozwija się i mierzona jest kaskada
- kalorymetr próbkujący
absorber, w którym (głównie) rozwija się kaskada,
przekładany jest elementami aktywnymi mierzącymi sygnał

Kalorymetry

Ciekłe gazy szlachetne

Szczególny przypadek:

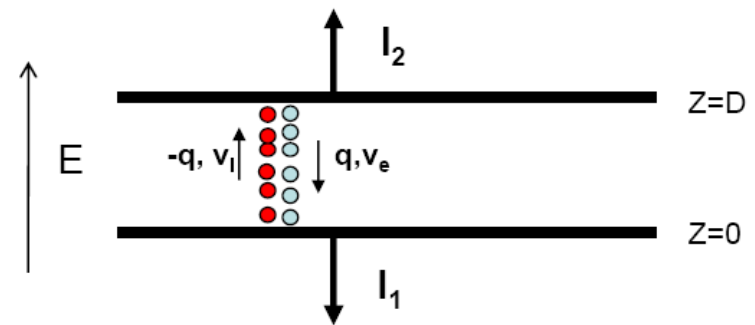
prawie połowa strat energii prowadzi do scyntylacji, druga połowa - jonizacja.

	Ar	Kr	Xe
Z	18	36	58
A	40	84	131
X_0 (cm)	14	4.7	2.8
R_M (cm)	7.2	4.7	4.2
Density (g/cm ³)	1.4	2.5	3.0
Ionization energy (eV/pair)	23.3	20.5	15.6
Critical energy ϵ (MeV)	41.7	21.5	14.5
Drift velocity at saturation (mm/ μ s)	10	5	3

Kr: gęsty $\Rightarrow$ niewielkie rozmiary detektora

Ar: tani $\Rightarrow$ duże układy detekcyjne
także kalorymetry próbkujące

Naogół wykorzystuje się pomiar jonizacji

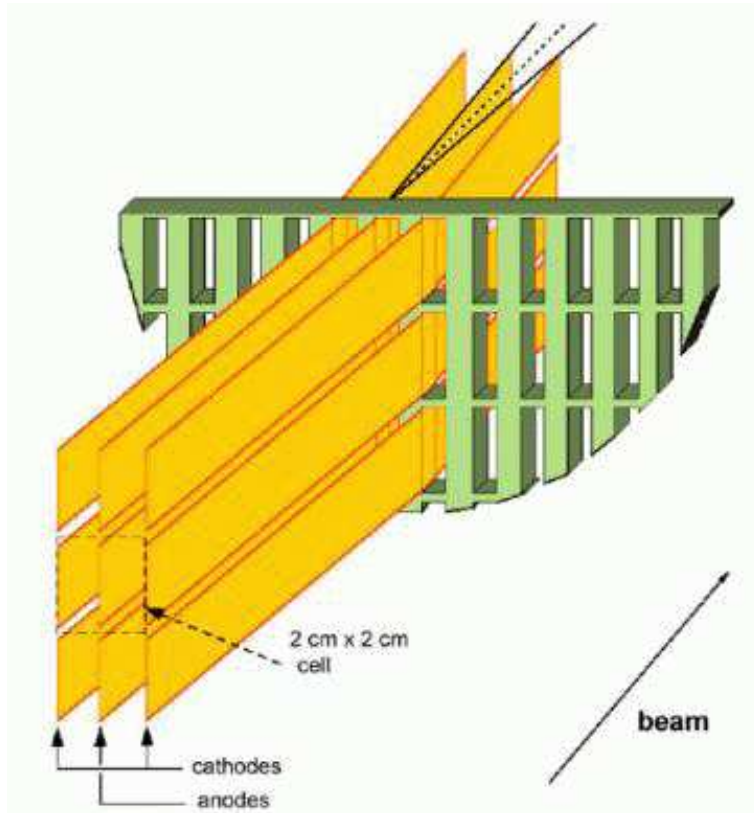
Pomiar zarówno jonizacji jak i światła
 $\Rightarrow$ najdokładniejszy pomiar energii,
ale trudny do uzyskania

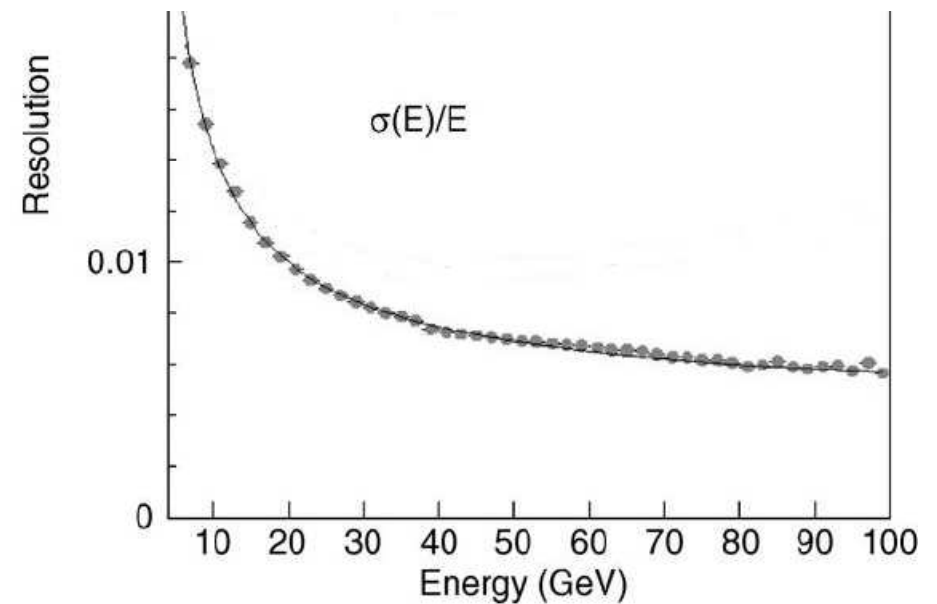
Kalorymetry

Ciekłe gazy szlachetne

Kalorymetr detektora NA48: ciekły krypton, cele $2 \times 2 \text{ cm}^2$, długość 125 cm ($27 X_0$)

Zdolność rozdzielcza w pomiarze energii:

Kalorymetry

Dokładność pomiaru

Względna dokładność pomiaru energii w kalorymetrze zależy od różnych czynników:

$$\frac{\sigma}{E} = \frac{a}{\sqrt{E}} \oplus \frac{b}{E} \oplus c$$

Poszczególne człony odpowiadają:

- **a**: fluktuacje statystyczne w rozwoju kaskady ($N \sim E \Rightarrow \sigma_N = \sqrt{N} \Rightarrow \sigma_E \sim \sqrt{E}$) oraz związane z mechanizmem odczytu
- **b**: szumy detektora i elektroniki odczytu
- **c**: niejednorodność odpowiedzi, interkalibracja kanałów, nieliniowość elektroniki, wpływy kaskady, itp.

Dla kalorymetru detektora NA48:   energia E [GeV]

$$a = 3.5\% \quad b = 4\% \quad c = 0.42\%$$

dla dużych energii dominuje człon stały (**c**)

Kalorymetry

Kryształy

Innym materiałem często używanym w kalorymetrach jednorodnych są (scyntylujące) kryształy nieorganiczne.

Najczęściej wykorzystywane kryształy:

	NaI(Tl)	CsI(Tl)	CsI	BGO	PbWO ₄
Density (g/cm ³)	3.67	4.53	4.53	7.13	8.28
X_0 (cm)	2.59	1.85	1.85	1.12	0.89
R_M (cm)	4.5	3.8	3.8	2.4	2.2
Decay time (ns)	250	1000	10	300	5
slow component			36		15
Emission peak (nm)	410	565	305	410	440
slow component			480		
Light yield γ /MeV	4×10^4	5×10^4	4×10^4	8×10^3	1.5×10^2
Photoelectron yield (relative to NaI)	1	0.4	0.1	0.15	0.01
Rad. hardness (Gy)	1	10	10^3	1	10^5

Kalorymetry

Kryształy

Światło powstające w kryształach odczytywane jest najczęściej przez fotopowielacze (lub detektory krzemowe) mocowane bezpośrednio do ich powierzchni.

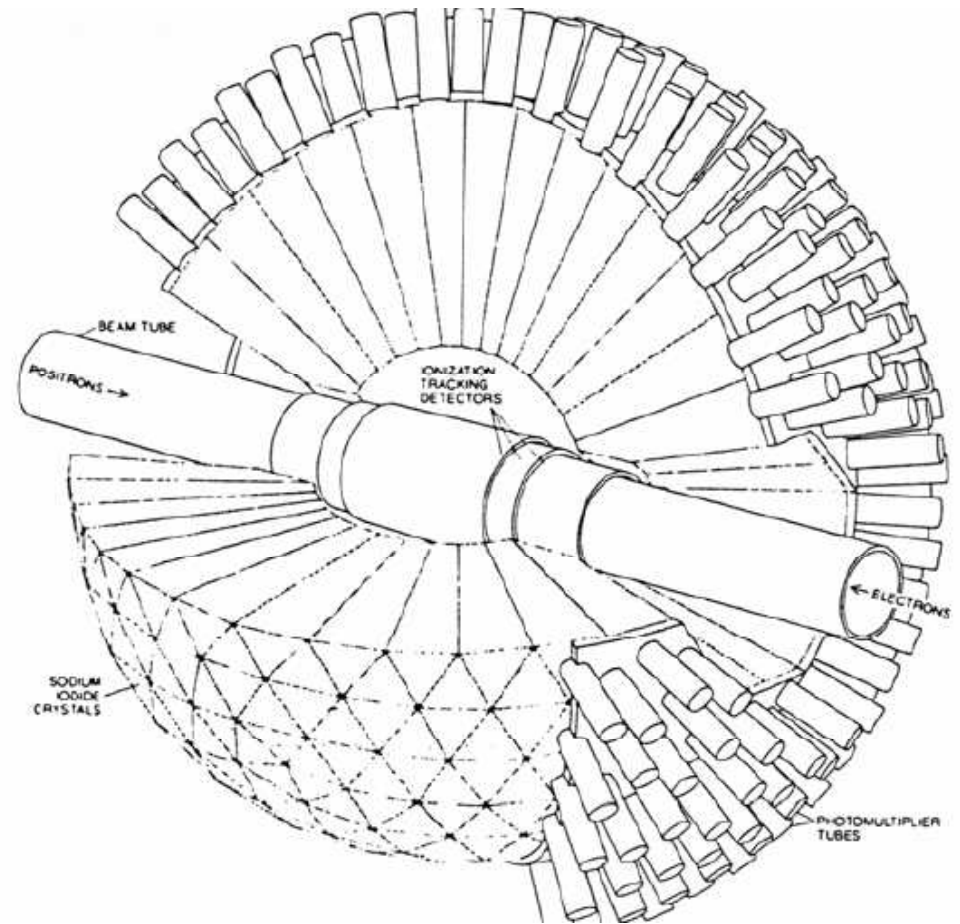
Detektor Cristal Ball (SLAC) ⇒

Odkrycie mezonu J/ψ (1974)

672 + 60 kryształów NaI(Tl)

pomiar energii fotonów 0.1-1 GeV

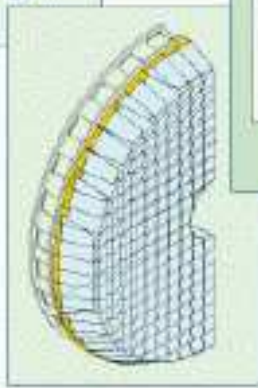
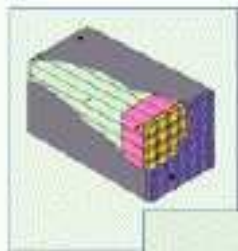
$$\frac{\sigma}{E} = 3.5 - 2.6\%$$

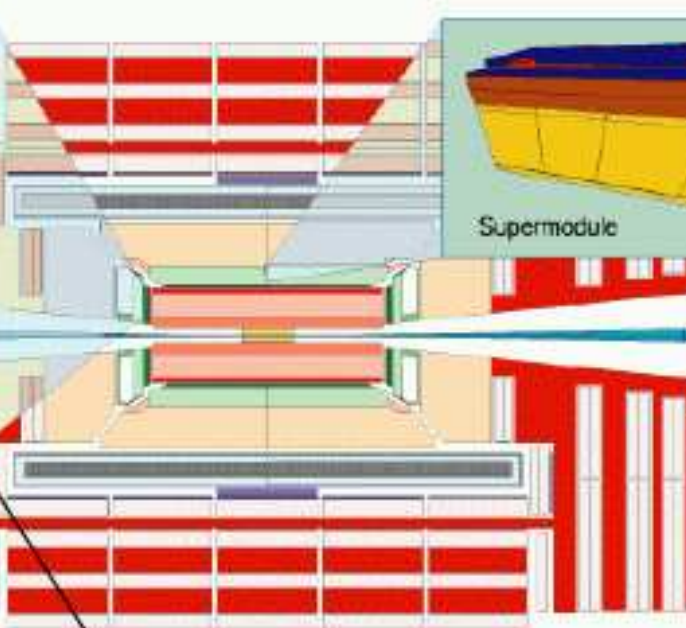
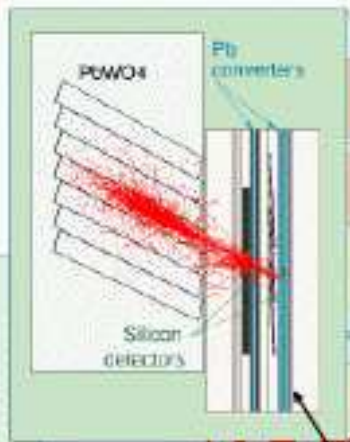
Kalorymetry

Kalorymetr EM detektora CMS

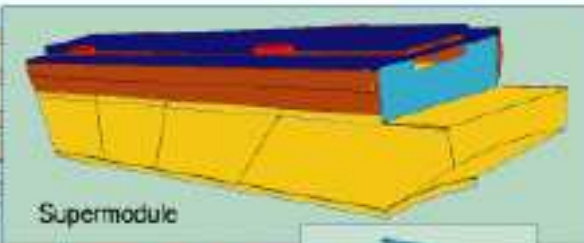
5x5 "supercrystal"

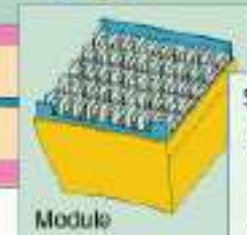
Endcap, readout with VPT

Preshower

Supermodule

Module

Sub module

Barrel, readout with APD

Kalorymetry

Kalorymetr EM detektora CMS

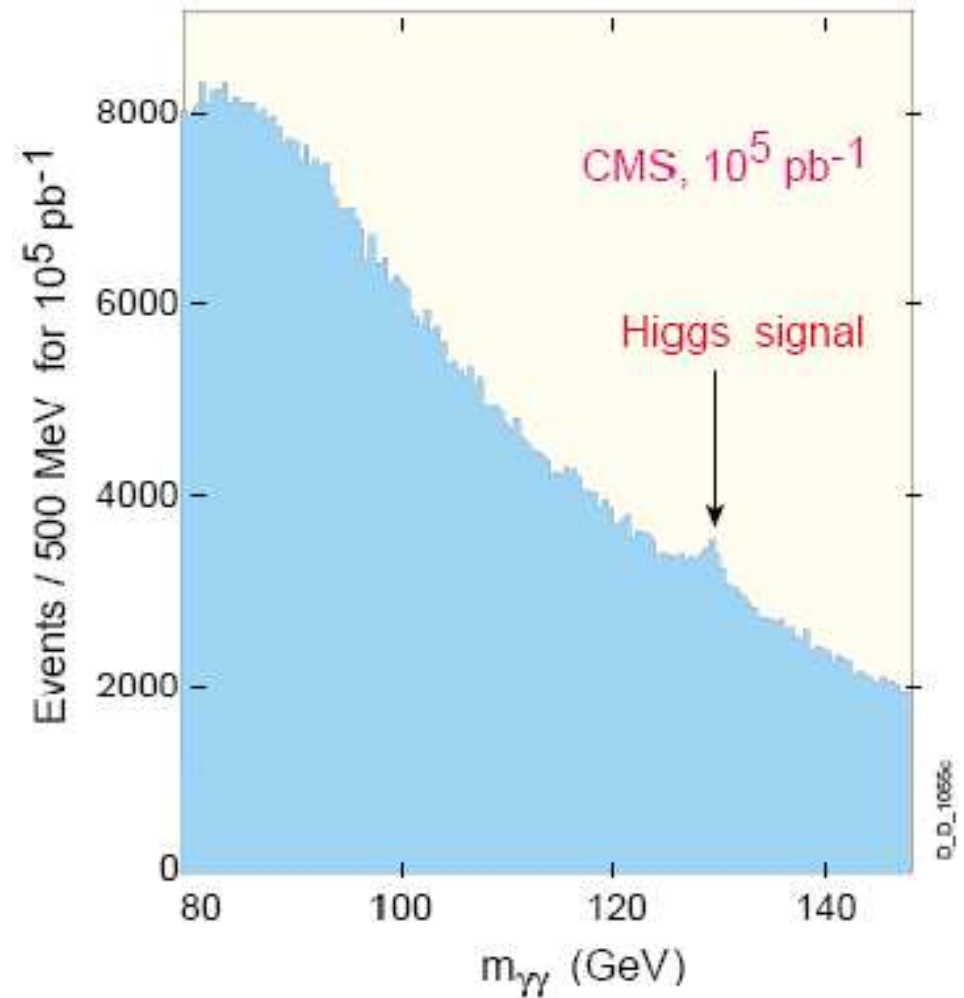
Łącznie 76 000 kryształów

Kryształ sekcji “do przodu”

Rozdzielczość kluczowa dla “wydobycia”
sygnału $h \rightarrow \gamma\gamma$

Główny kanał dla $m_h \sim 120\text{GeV}$

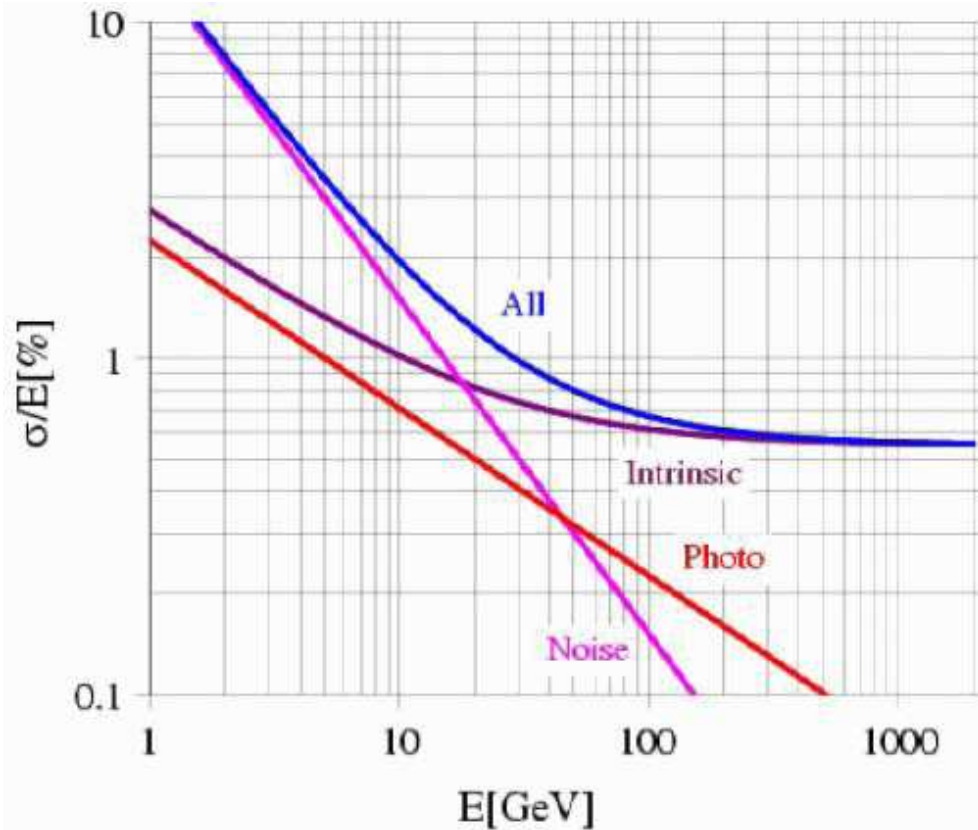

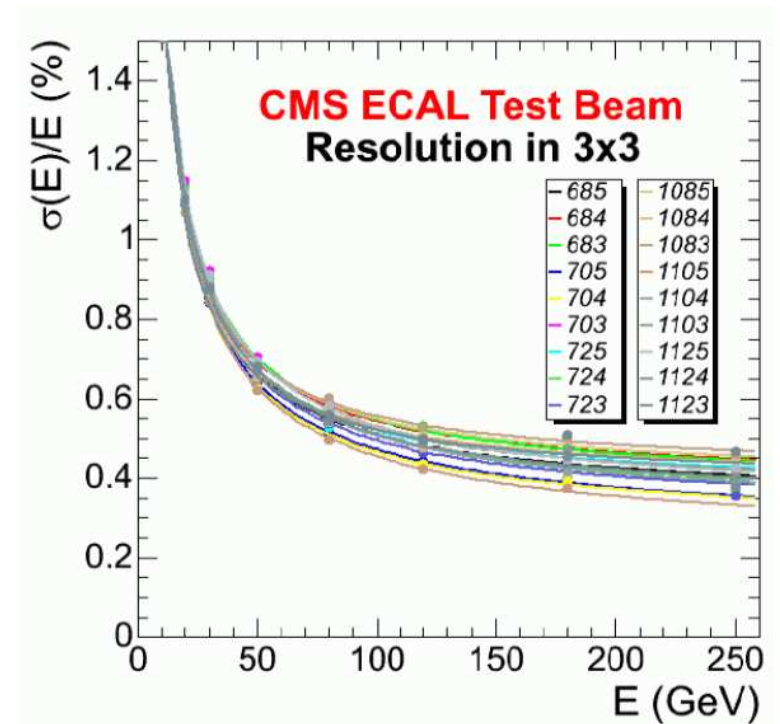
Kalorymetry

Kalorymetr EM detektora CMS

Rozdzielczość zakładana

Uzyskana w testach

Rozdzielczość rzędu 0.5% osiągnięta dla $E > 120\text{GeV}$

Kalorymetry

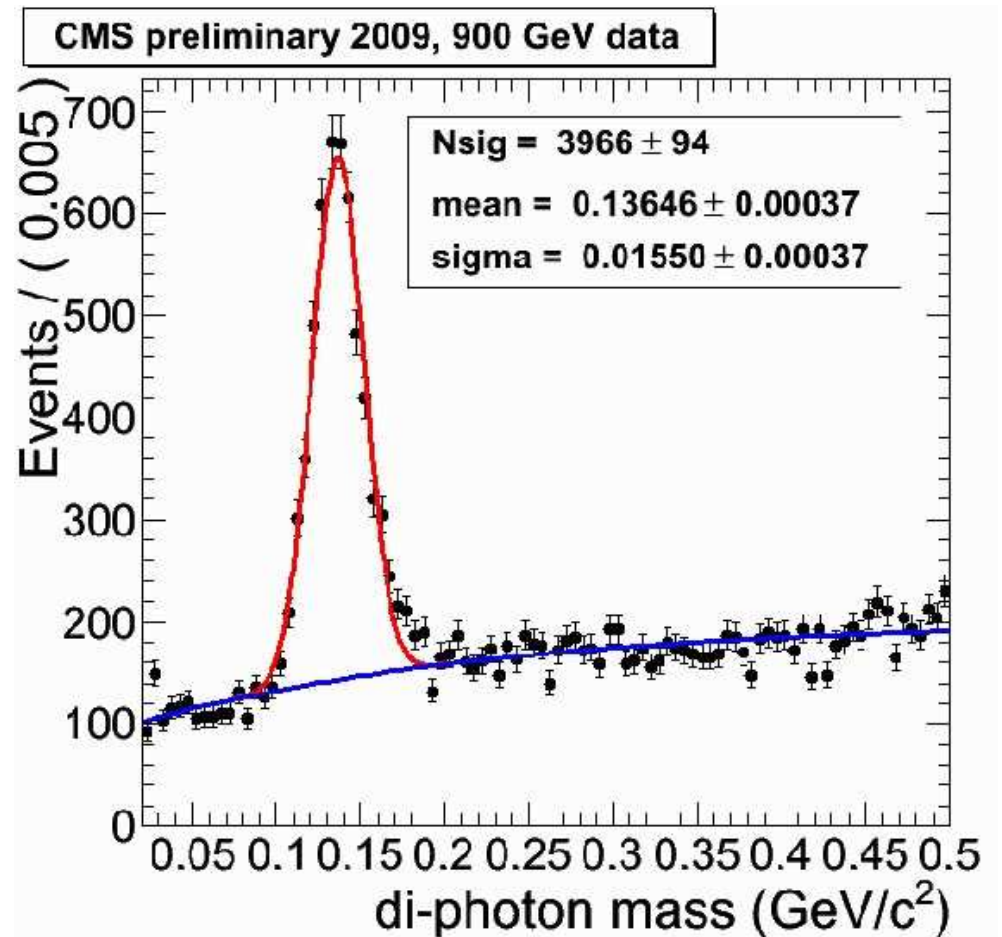
Kalorymetr EM detektora CMS

Pierwsze wyniki z LHC.

Dane 2009, $\sqrt{s_{pp}} = 900$ GeV.

Bardzo wyraźny sygnał $\pi^0 \rightarrow \gamma\gamma$

Po zastosowaniu poprawki na straty sygnału związane z progiem detekcji ($E_{min} = 100$ MeV/kryształ): przesunięcie pozycji maksimum o ok. 20 MeV.

Kalorymetry

Kalorymetry jednorodne

Zdolności rozdzielcze typowych kalorymetrów jednorodnych w eksperymentach HEP

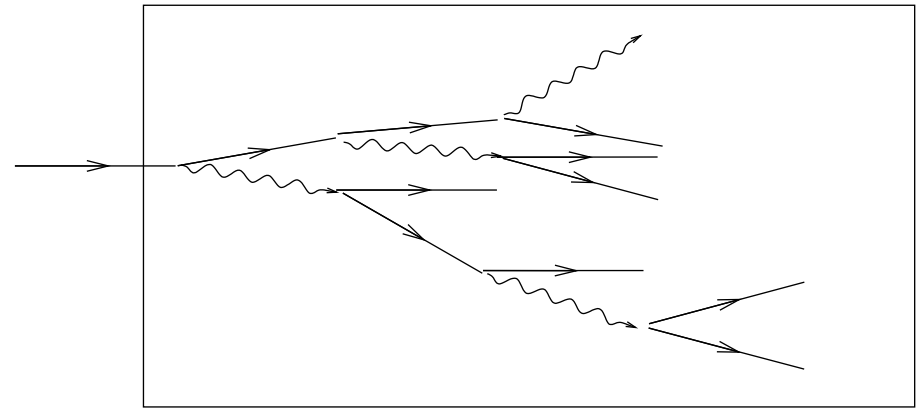
Technology (Exp.)	Depth	Energy resolution	Date
NaI(Tl) (Crystal Ball)	$20X_0$	$2.7\%/E^{1/4}$	1983
Bi ₄ Ge ₃ O ₁₂ (BGO) (L3)	$22X_0$	$2\%/\sqrt{E} \oplus 0.7\%$	1993
CsI (KTeV)	$27X_0$	$2\%/\sqrt{E} \oplus 0.45\%$	1996
CsI(Tl) (BaBar)	$16\text{--}18X_0$	$2.3\%/E^{1/4} \oplus 1.4\%$	1999
CsI(Tl) (BELLE)	$16X_0$	1.7% for $E_\gamma > 3.5$ GeV	1998
PbWO ₄ (PWO) (CMS)	$25X_0$	$3\%/\sqrt{E} \oplus 0.5\% \oplus 0.2/E$	1997
Lead glass (OPAL)	$20.5X_0$	$5\%/\sqrt{E}$	1990
Liquid Kr (NA48)	$27X_0$	$3.2\%/\sqrt{E} \oplus 0.42\% \oplus 0.09/E$	1998

Kalorymetry

Kalorymetry jednorodne

Zalety:

- najlepsza zdolność rozdzielcza
cała deponowana energia zamieniana na sygnał
- wysoki poziom sygnału
łatwy odczyt, niskie szумы

Wady:

- duże
- drogie
- pomiar tylko kaskad
elektro-magnetycznych

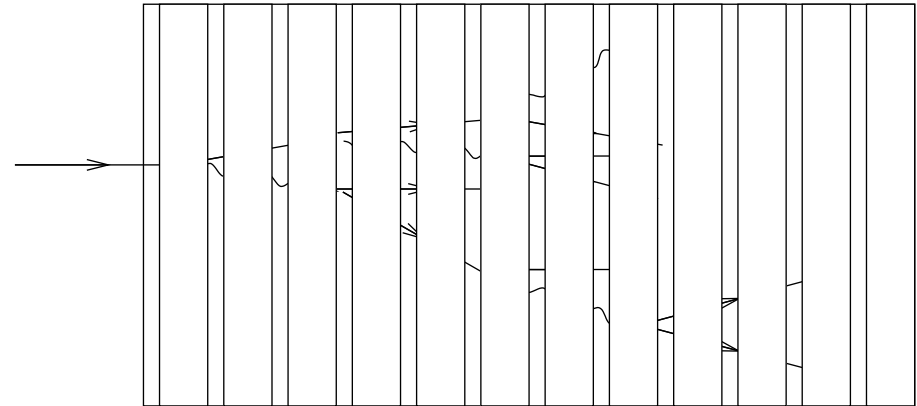
⇒ częściej wykorzystywanym w eksperymentach HEP rozwiązaniem są kalorymetry próbkujące

Kalorymetry

Kalorymetry próbkujące

Kaskada rozwija się w gęstym absorberze.

Rzwoj kaskady jest “próbkowany” w cienkich warstwach aktywnych.

Zalety:

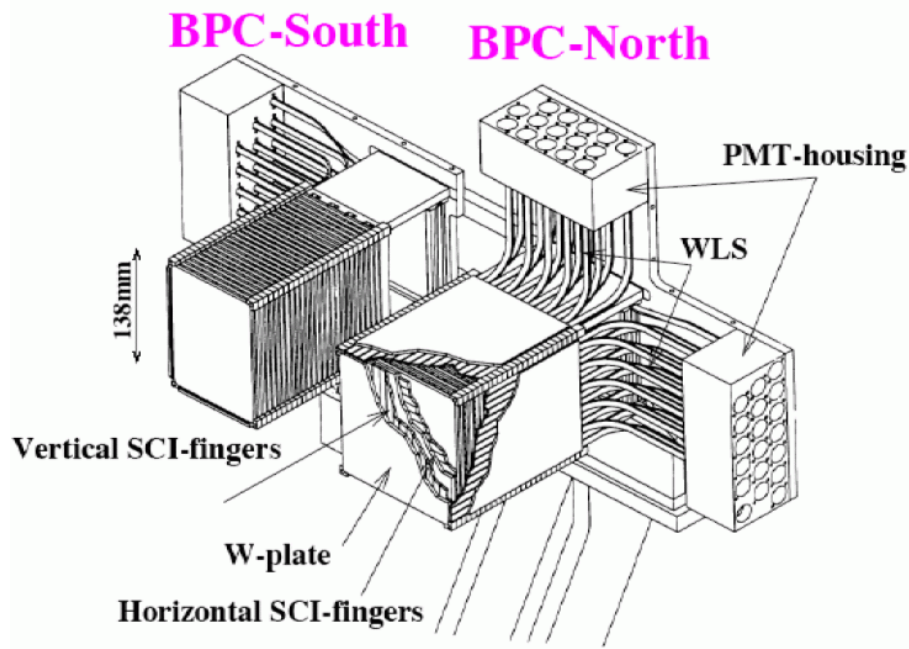
- mniejsze, można użyć bardzo gęstego absorbera
- tańsze, absorber zwykle tańszy od elementów odczytowych
- większe możliwości optymalizacji, zwłaszcza dla kaskad hadronowych

Wady:

- niski sygnał
tylko mały ułamek energii kaskady zamieniany na mierzalny sygnał
- niska zdolność rozdzielcza

Kalorymetry

Kalorymetr BPC detektora ZEUS przy HERA

Umieszczony po obu stronach rury wiązki:
pomiar elektronów rozproszonych pod
bardzo małymi kątami

“Klasyczna” konstrukcja:

wolfram + scyntylator

Odczyt przy pomocy światłowodów z przesunięciem długości fali (WLS)

i fotopowielaczy

⇒ pomiar czasu z dokładnością $< 1 ns$

Głębokość $24 X_0$

Zdolność rozdzielcza $\frac{\sigma}{E} \approx \frac{17\%}{\sqrt{E}}$

Warstwy scyntyлятора w postaci pasków o szerokości 8mm ⇒ dokładny pomiar pozycji kaskady ($< 1 mm$)

Kalorymetry

Kalorymetr EM detektora ATLAS

Kalorymetr z ciekłym argonem (LAr)

Odczyt analogiczny jak w kalorymetrze jednorodnym - tylko płyty oddzielające kolejne cele grubsze.

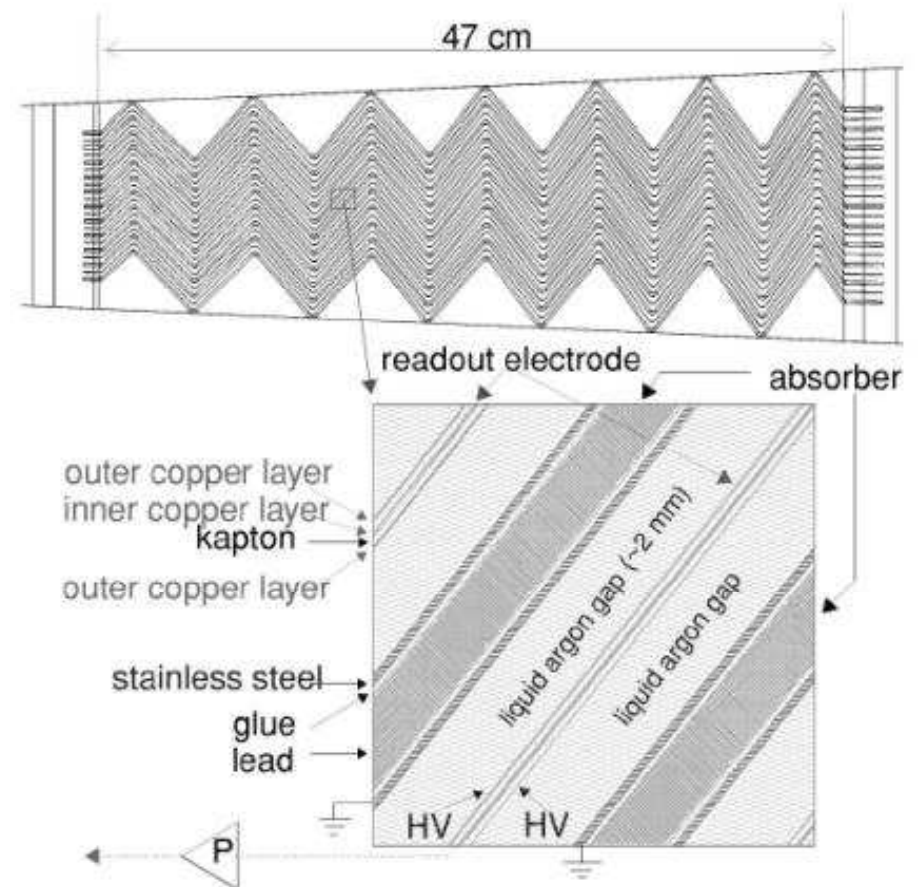
Warstwy ołowiu: 1.1 – 2.2mm (zależnie od kierunku)

Warstwy LAr: 4mm

Zdolność rozdzielcza:

$$\frac{\sigma}{E} = \frac{10\%}{\sqrt{E}} \oplus \frac{25\%}{E} \oplus 0.3\%$$

Rozdzielczość $\frac{\sigma}{E} \sim 1.1\%$ przy $E = 100\text{GeV}$

Kalorymetry

Kalorymetr EM detektora ATLAS

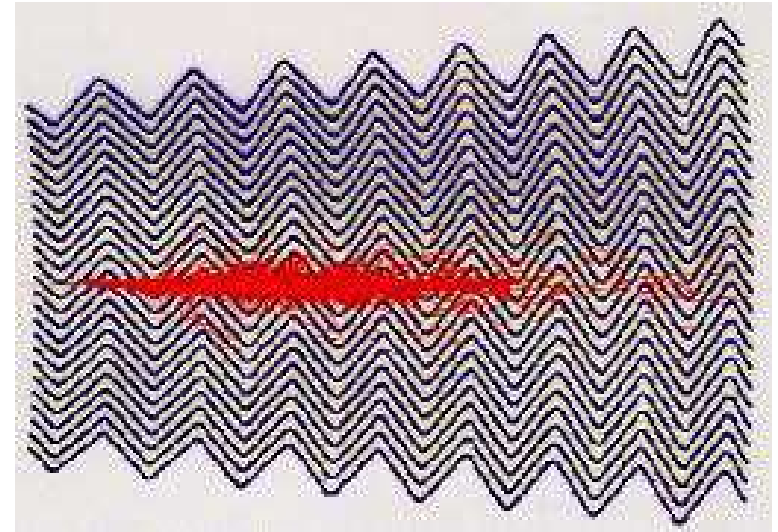
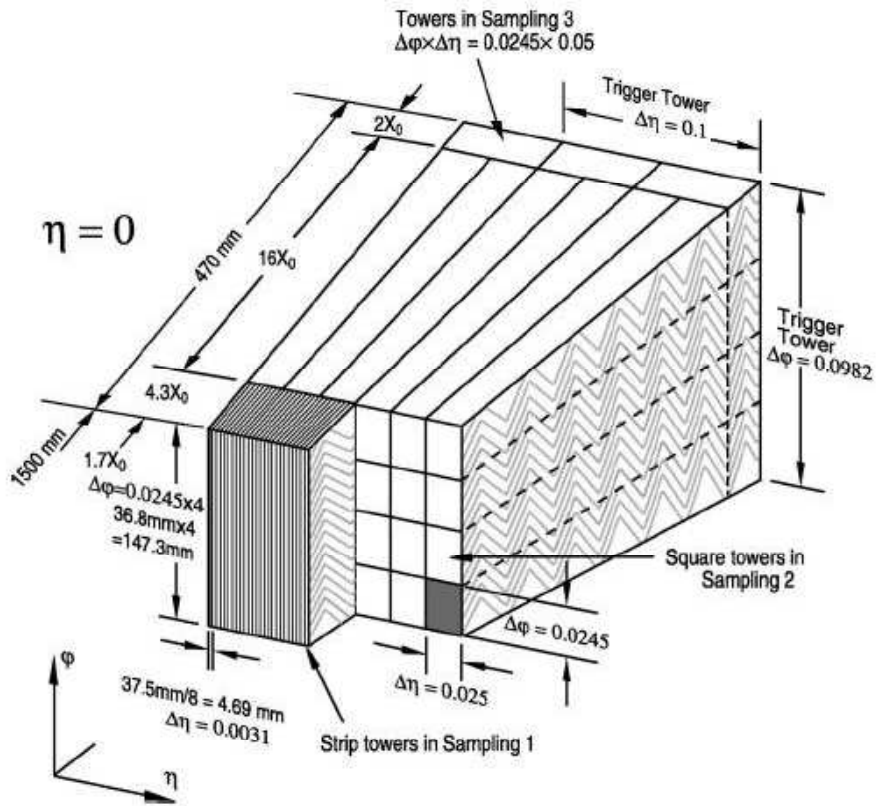

FIG. 17. Schematic view of the segmentation of the ATLAS electromagnetic calorimeter.

Kalorymetry

Dokładność pomiaru

Dla kalorymetrów próbkujących wciąż obowiązuje parametryzacja

$$\frac{\sigma}{E} = \frac{a}{\sqrt{E}} \oplus \frac{b}{E} \oplus c$$

Jednak w człon a wchodzi teraz głównie fluktuacje związane z “próbkowaniem”

- Jedynie mała część energii jest deponowana w warstwach aktywnych. Ułamek ten fluktuuje od przypadku do przypadku $\Rightarrow \left(\frac{\sigma}{E}\right)_{\text{sampl}} \sim \sqrt{\frac{t_{\text{abs}}}{E}}$ gdzie t_{abs} - grubość warstw absorbera
- Dodatkowo depozyt energii w cienkich warstwach może mieć bardzo niesymetryczny rozkład $\Rightarrow$ fluktuacje Landaua
- Cząstki przechodzą przez warstwę aktywną pod różnymi kątami $\Rightarrow$ fluktuacje długości toru

Kalorymetry

Kalorymetry próbkujące

Zdolności rozdzielcze typowych elektromagnetycznych kalorymetrów próbkujących w eksperymentach HEP

Scintillator/depleted U (ZEUS)	$20\text{--}30X_0$	$18\%/\sqrt{E}$	1988
Scintillator/Pb (CDF)	$18X_0$	$13.5\%/\sqrt{E}$	1988
Scintillator fiber/Pb spaghetti (KLOE)	$15X_0$	$5.7\%/\sqrt{E} \oplus 0.6\%$	1995
Liquid Ar/Pb (NA31)	$27X_0$	$7.5\%/\sqrt{E} \oplus 0.5\% \oplus 0.1/E$	1988
Liquid Ar/Pb (SLD)	$21X_0$	$8\%/\sqrt{E}$	1993
Liquid Ar/Pb (H1)	$20\text{--}30X_0$	$12\%/\sqrt{E} \oplus 1\%$	1998
Liquid Ar/depl. U (DØ)	$20.5X_0$	$16\%/\sqrt{E} \oplus 0.3\% \oplus 0.3/E$	1993
Liquid Ar/Pb accordion (ATLAS)	$25X_0$	$10\%/\sqrt{E} \oplus 0.4\% \oplus 0.3/E$	1996

Kalorymetry

Kaskady hadronowe

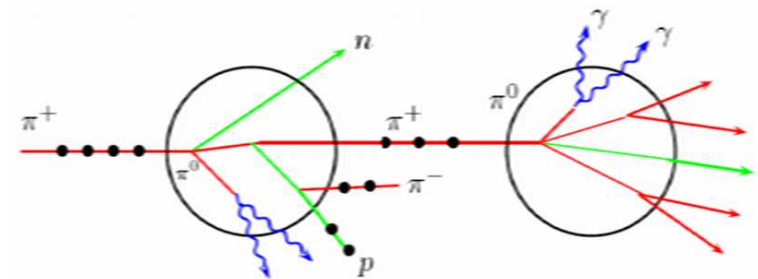
Tak jak w przypadku kaskad elektromagnetycznych, energia cząstki pierwotnej tracona jest w wielu kolejnych (silnych) oddziaływaniach z absorberem.

Zachodzące procesy są jednak dużo bardziej złożone.

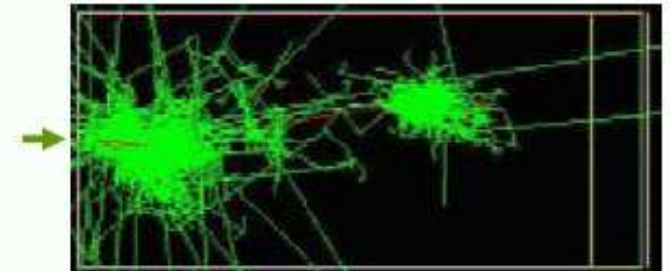
Oprócz produkcji wysokoenergetycznych cząstek wtórnych energia tracona jest na procesy jądrowe: wzbudzenia, rozszczepienia i energie odrzutu jąder.

Produkowane są cząstki o energiach rzędu MeV.

Część energii jest “niewidoczna” (procesy jądrowe, neutrina z rozpadów). Fluktuacje $\Rightarrow$ zdolność rozdzielcza dużo gorsza niż dla kaskad E-M

20 GeV π in copper (simulation)

J.P. Wellisch

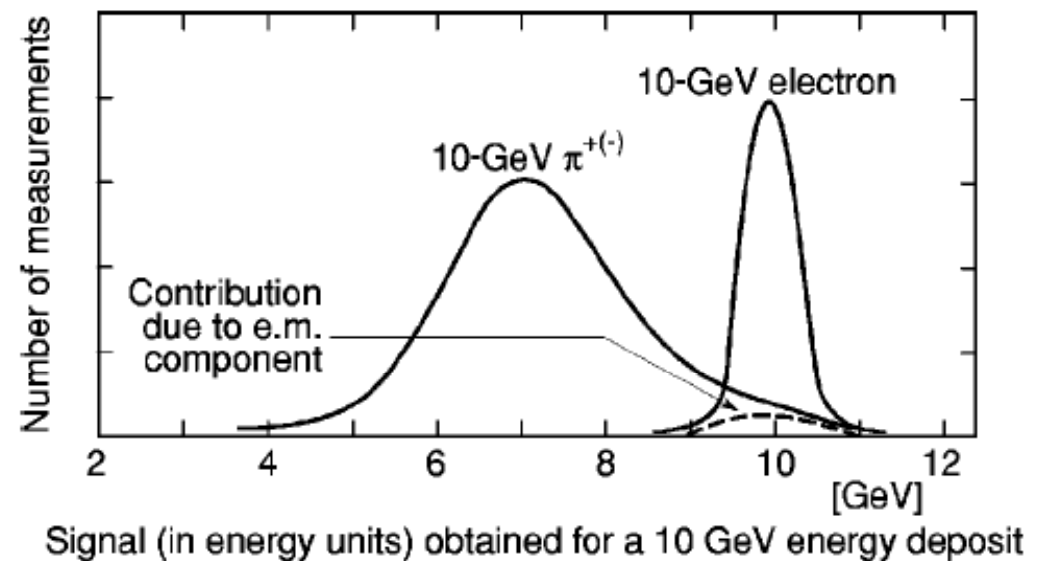
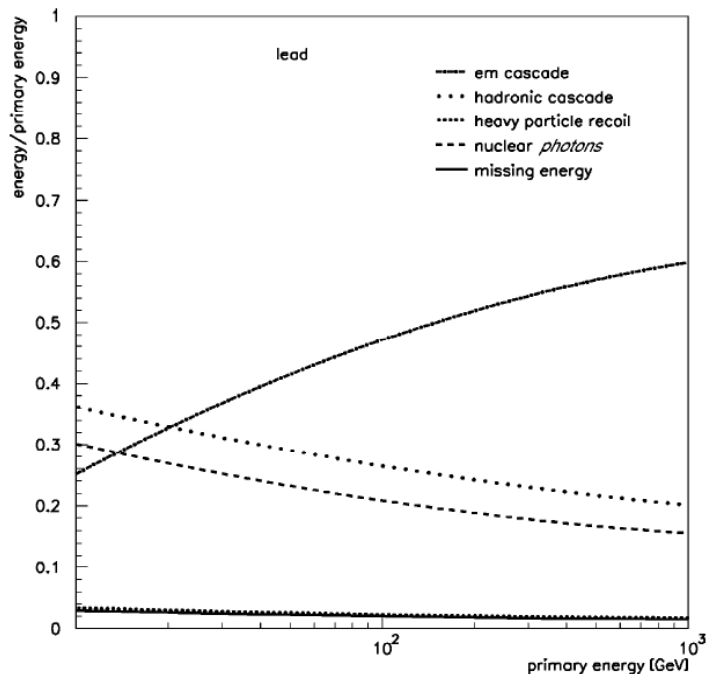
Kalorymetry

Kaskady hadronowe

Rzędu połowy energii kaskady hadronowej deponowane jest w postaci składowej elektromagnetycznej, pojawiającej się w wyniku rozpadu π^0

Składowa ta podlega bardzo dużym fluktuacjom $\Rightarrow$ duży wkład do rozdzielczości

Średni udział składowej E-M rośnie z energią $\Rightarrow$ nieliniowość

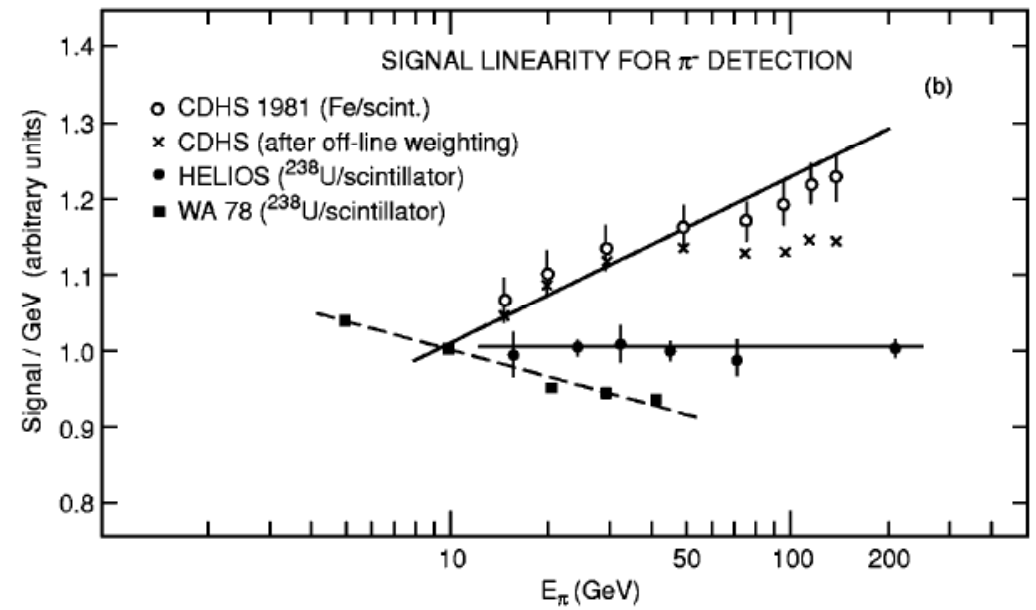
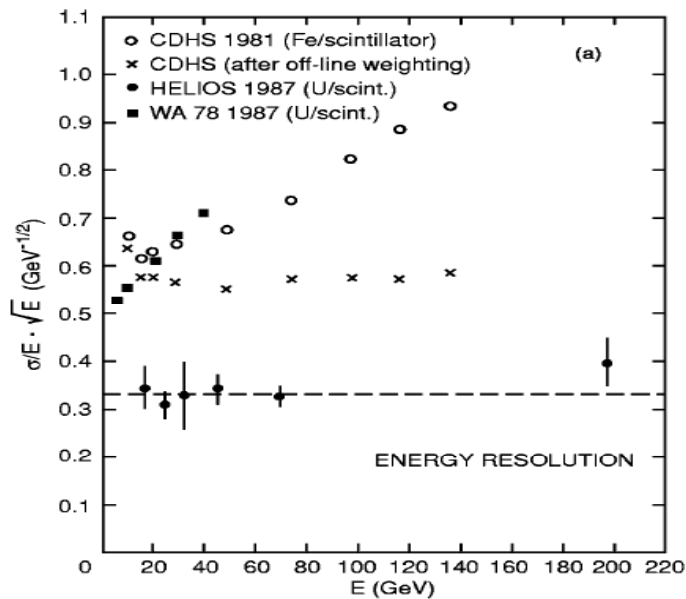
Kalorymetry

Kompensacja

Pomiar energii kaskad hadronowych można istotnie polepszyć jeśli zrównamy odpowiedź kalorymetru dla składowej hadronowej i elektromagnetycznej $\Rightarrow$ kompensacja

Kalorymetr ma wtedy taką samą odpowiedź dla elektronów i hadronów: $e/h = 1$

Kompensację można uzyskać poprzez odpowiednią konstrukcję detektora (dobór materiału i grubości warstw)

Kalorymetry

Kompensacja

Aby uzyskać kompensację należy:

- tłumić odpowiedź detektora dla składowej E-M
- odzyskać przynajmniej część energii traconej w procesach jądrowych

Kompensujące kalorymetry próbkujące zbudowano z powodzeniem stosując uran lub ołów jako absorbery + scyntylatory organiczne jako materiał aktywny

Ciężki (duże Z) absorber i lekki (małe Z) materiał aktywny

⇒ składowa hadronowa jest efektywniej próbkowana niż składowa EM

$$U : \lambda_{int} \approx 33X_0 \qquad Sci : \lambda_{int} \approx 1.9X_0$$

$$\frac{(\Delta\lambda_{int})_{Sci}}{(\Delta\lambda_{int})_U} \approx 18 \frac{(\Delta X_0)_{Sci}}{(\Delta X_0)_U}$$

W scyntylatorze organicznym można “odzyskać” część energii licznie produkowanych w procesach jądrowych neutronów dzięki ich elastycznym rozproszeniom na protonach.

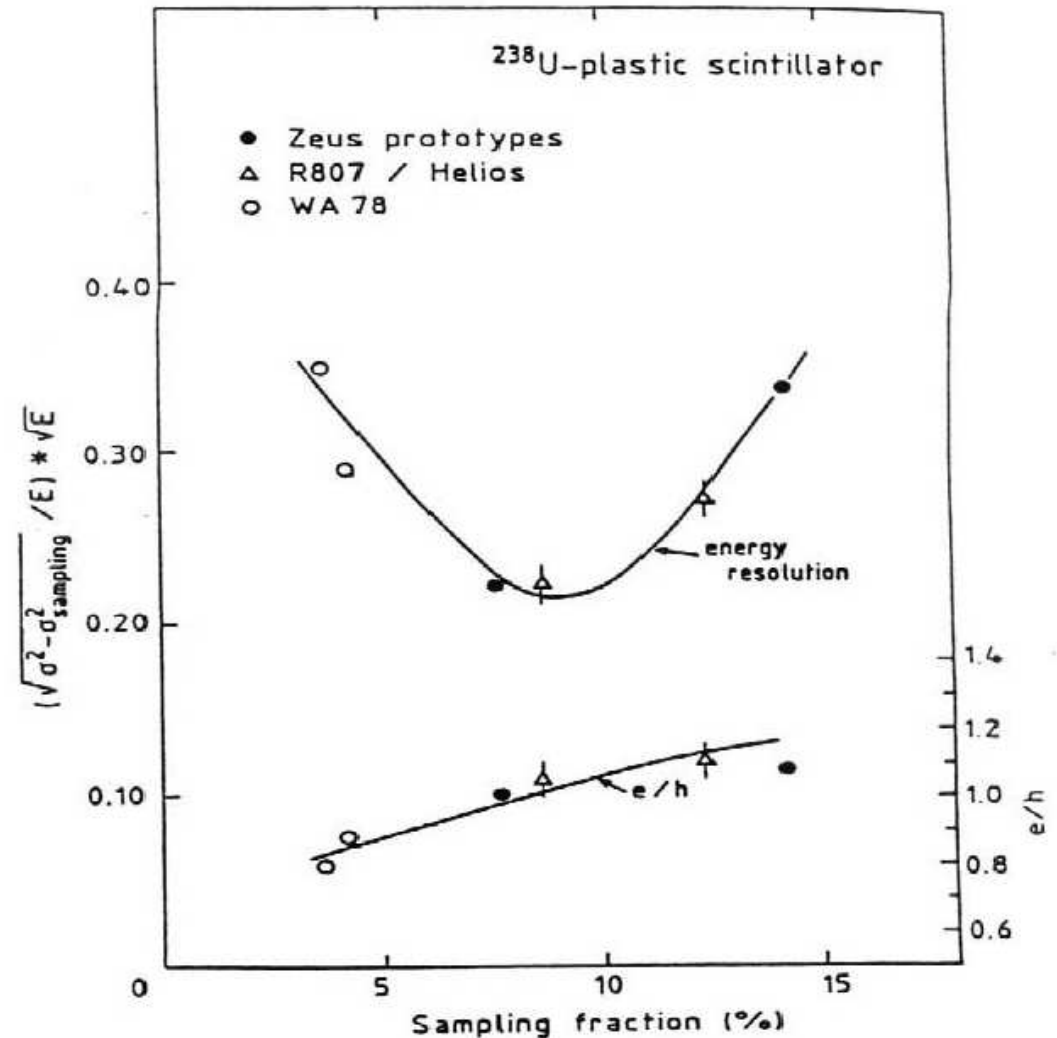
Kalorymetry

Kompensacja

Procesy leżące u podstaw **rozwoju kaskady hadronowej** wciąż nie są dostatecznie dobrze poznane.

W latach 80 **symulacje komputerowe** nie były jeszcze dobrze rozwinięte.

Parametry potrzebne do uzyskania kompensacji trzeba było **dobrać doświadczalnie**.

Kalorymetry

Kalorymetr detektora ZEUS

Płyty uranowe 3.3 mm
w kopertach ze stali nierdzewnej.

Płyty scyntylatora 2.6 mm

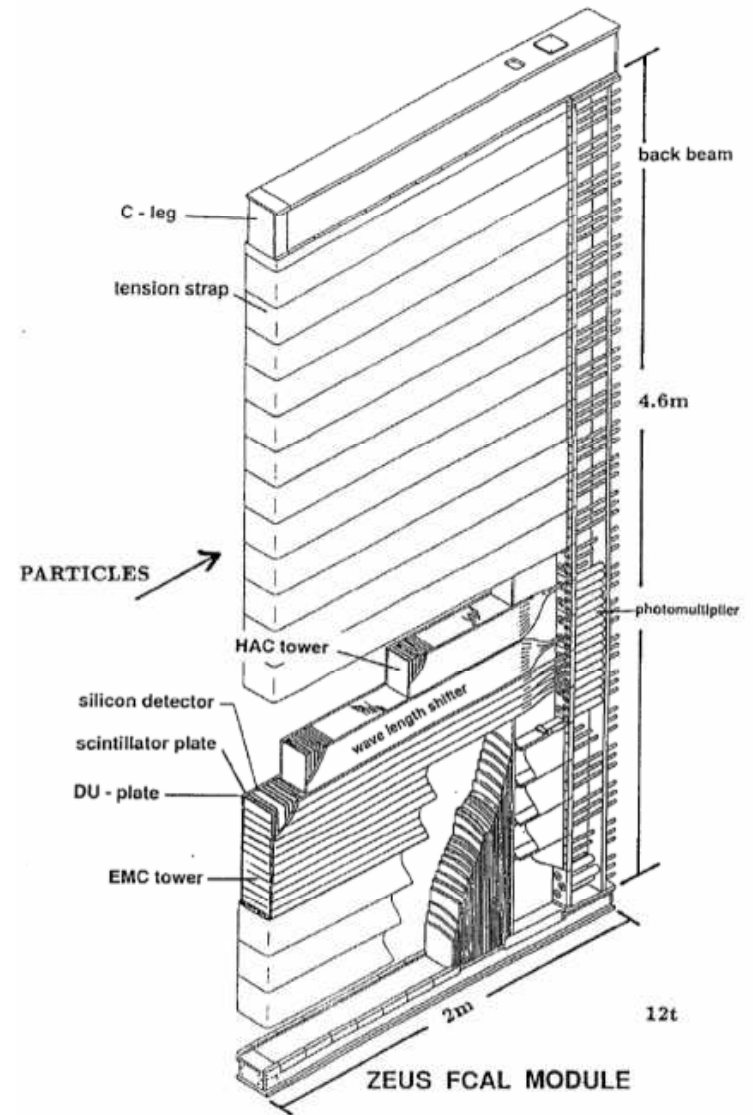
$$\frac{e}{h} = 1.00 \pm 0.02$$

Podział podłużny na sekcję elektromagnetyczną
i dwie sekcje hadronowe

$$\frac{\sigma}{E} \approx \frac{18\%}{\sqrt{E}} \quad \text{dla elektronów}$$

$$\frac{\sigma}{E} \approx \frac{35\%}{\sqrt{E}} \quad \text{dla hadronów}$$

w warunkach testowych

Kalorymetry

Kompensacja algorytmiczna

Jeśli nie dobierzemy odpowiednio materiałów absorbera i detektora odpowiedź kalorymetru na część elektromagnetyczną i hadronową kaskady będą różne.

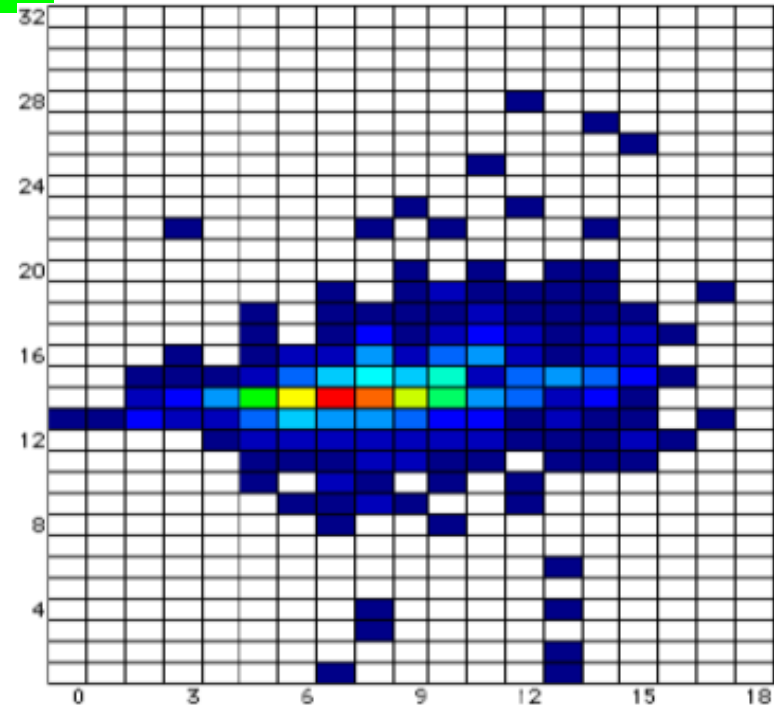
Odpowiedź kalorymetru na pojedynczy hadron:

$$E_{meas} = (f_{em} + (1 - f_{em})/\eta_{had}) \cdot E$$

gdzie: f_{em} - ułamek energii w części EM,

η_{had} - tłumienie składowej hadronowej (~ 1.4)

Jeśli jesteśmy w stanie zrekonstruować f_{em} możemy istotnie **polepszyć dokładność pomiaru.**

W kalorymetrze od dużej segmentacji część EM kaskady widoczna jest jako

silnie zlokalizowane depozyty

($X_0 \ll \lambda_{int}$)

$\Rightarrow$ można oszacować f_{em}

Kalorymetry

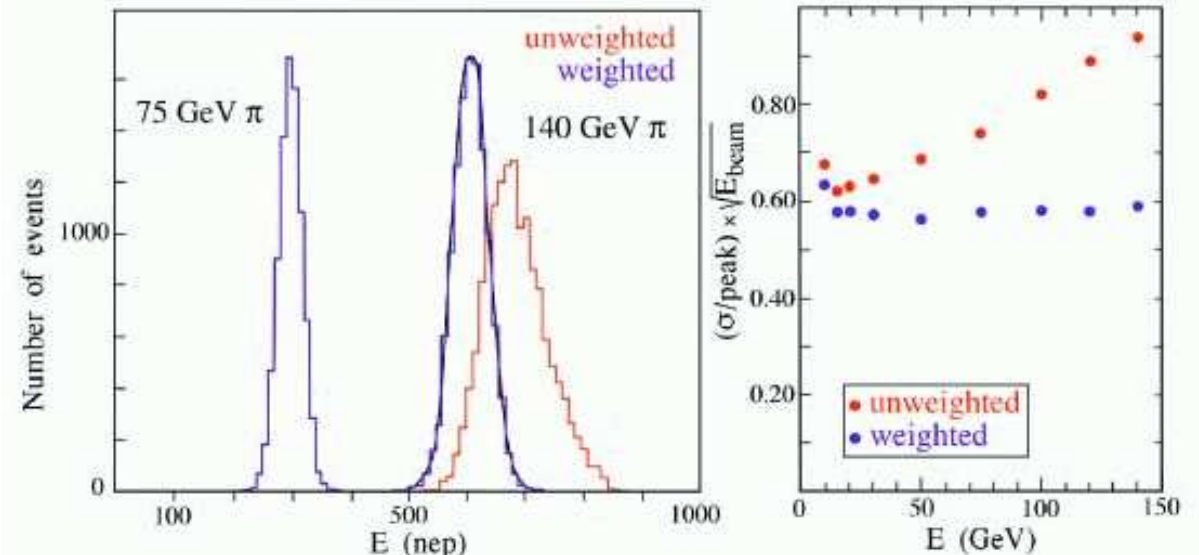
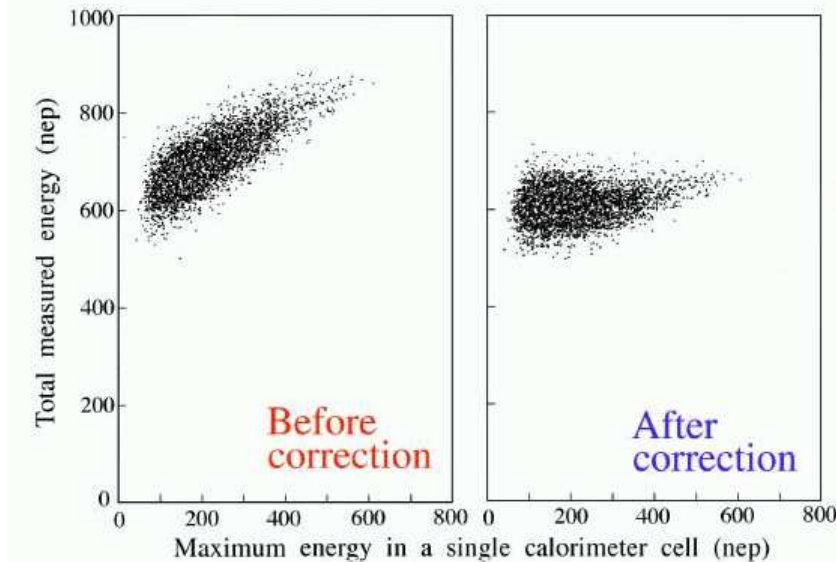
Kompensacja algorytmiczna

Po raz pierwszy zastosowana w eksperymencie WA1.

Składowa EM oceniana na podstawie **maksymalnego depozytu** w pojedynczej celi.

Znacząca **poprawa rozdzielczości**, zwłaszcza dla dużych energii.

Działa tylko dla pojedynczych cząstek.

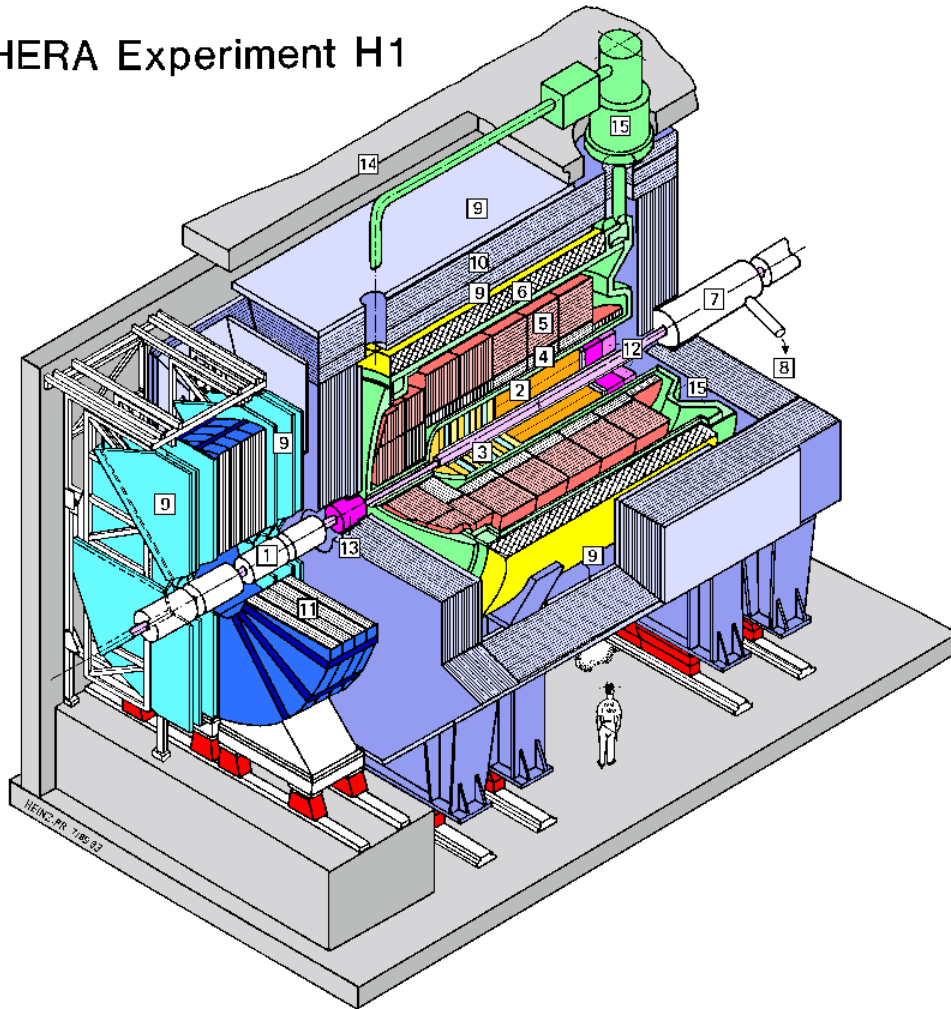

Kalorymetry

Kalorymetr detektora H1

HERA Experiment H1

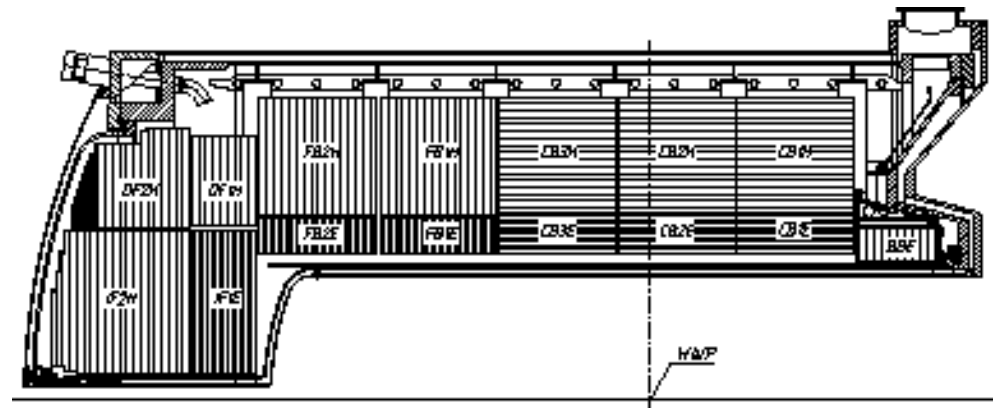

Kalorymetr z **ciekłym argonem**.

Łącznie 53 m^3 , napięcie odczytu 1.5 kV przy 2.4 mm warstwach LAr.

Absorber: **ołów** w części EM, **stal** w części hadronowej.

45 000 segmentów odczytu ("cel")

Kalorymetry

Kalorymetr detektora H1

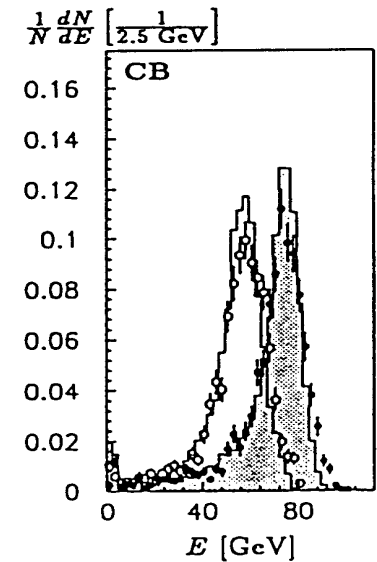
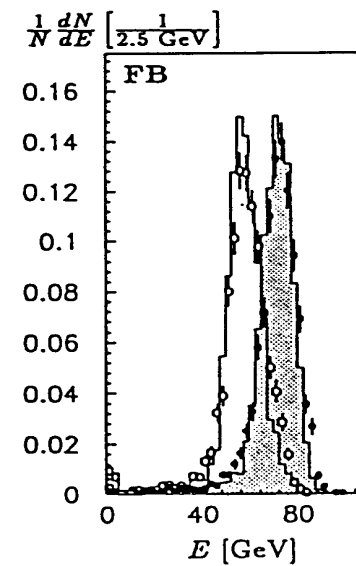
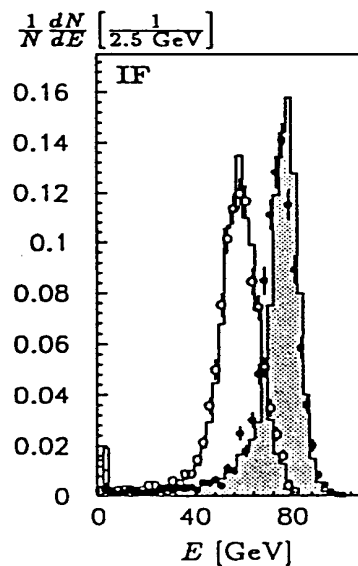
Algorytm kompensacji w pomiarze energii:

$$E_{rec} = \sum_{i \in cele} E^i \cdot \left[a + b \cdot \exp\left(\frac{-\alpha E^i}{V^i}\right) \right]$$

E^i - energia zmierzona w danej celi, V^i - jej objętość, a , b i α - współczynniki algorytmu

Rekonstrukcja energii pionu 80 GeV w różnych częściach kalorymetru (przed i po poprawkach)

$$\frac{\sigma_E}{E} \approx \frac{70\%}{\sqrt{E}} \rightarrow \frac{55\%}{\sqrt{E}}$$

Kalorymetry

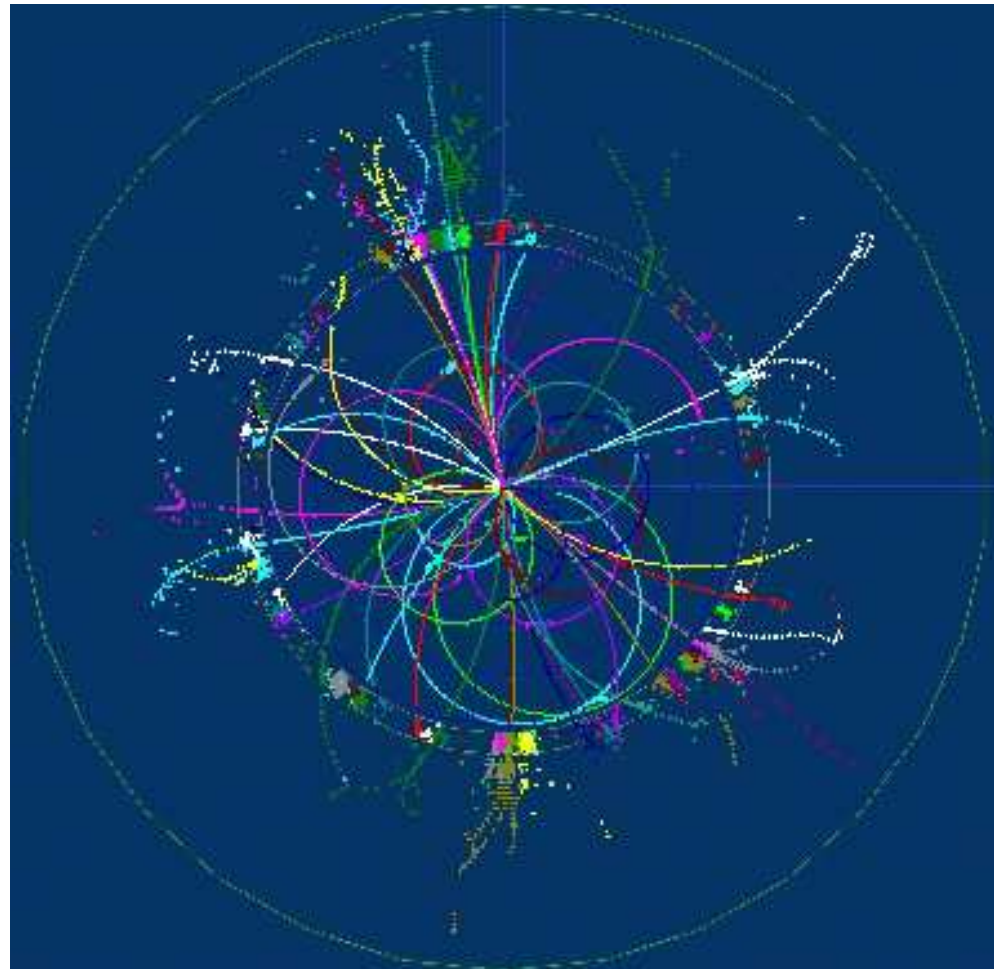
Nowe koncepcje

Propozycja kalorymetru dla detektora przy ILC

Detektor wyposażony w “kalorymetr śladowy” umożliwia pełną identyfikację wszystkich produkowanych cząstek i optymalny pomiar energii.

PFA - Particle Flow Algorithm

rekonstrukcja przypadku “cząstka po cząstce” na podstawie informacji z kalorymetrów i detektorów śladowych

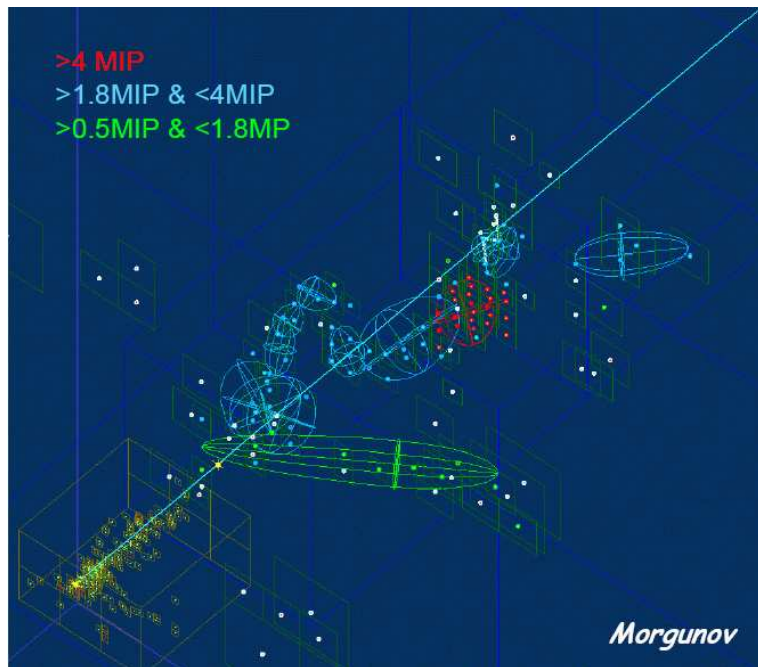

Kalorymetry

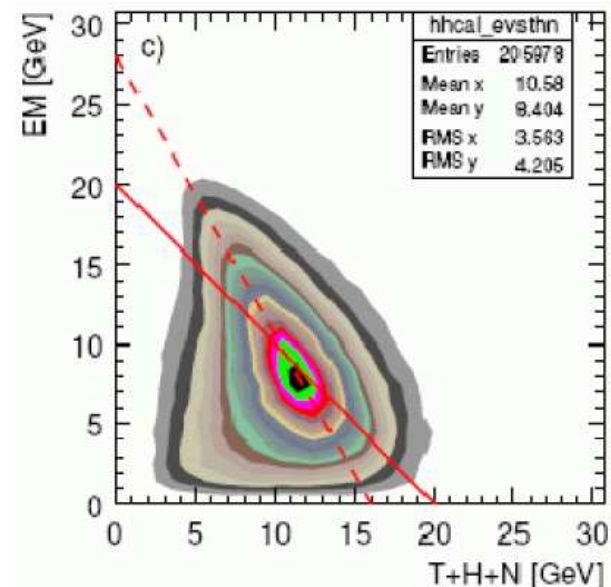
Nowe koncepcje Kalorymetr śladowy

Na podstawie “śladów” mierzonych w kalorymerze można depozyt energii podzielić na wkłady od **kaskad E-M**, **naładowanych hadronów**, neutronów i **jonizację**.

Powinno to pozwolić rekonstruować całkowitą energię kaskady hadronowych z dokładnością rzędu $\frac{\sigma_E}{E} \approx \frac{30\%}{\sqrt{E}}$ (przy $E \sim 100$ GeV)

Korelacja części EM i pozostałych składowych dla 20 GeV π^+

Kalorymetry

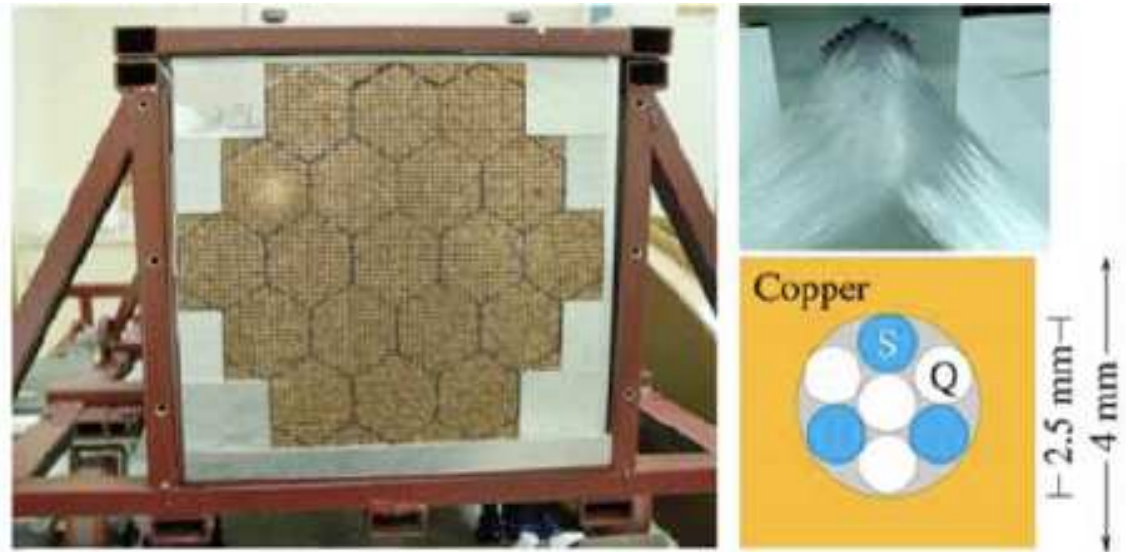
Nowe koncepcje

Projekt DREAM

Kalorymetr o podwójnym odczycie:

- “klasyczne” scyntylatory
pomiar wszystkich składowych kaskady
- czyste włókna, w których cząstki emitują promieniowanie Czerenkowa
pomiar głównie składowej EM

Prototyp

19 wież

36 000 włókien o średnicy 0.8 mm

Kalorymetry

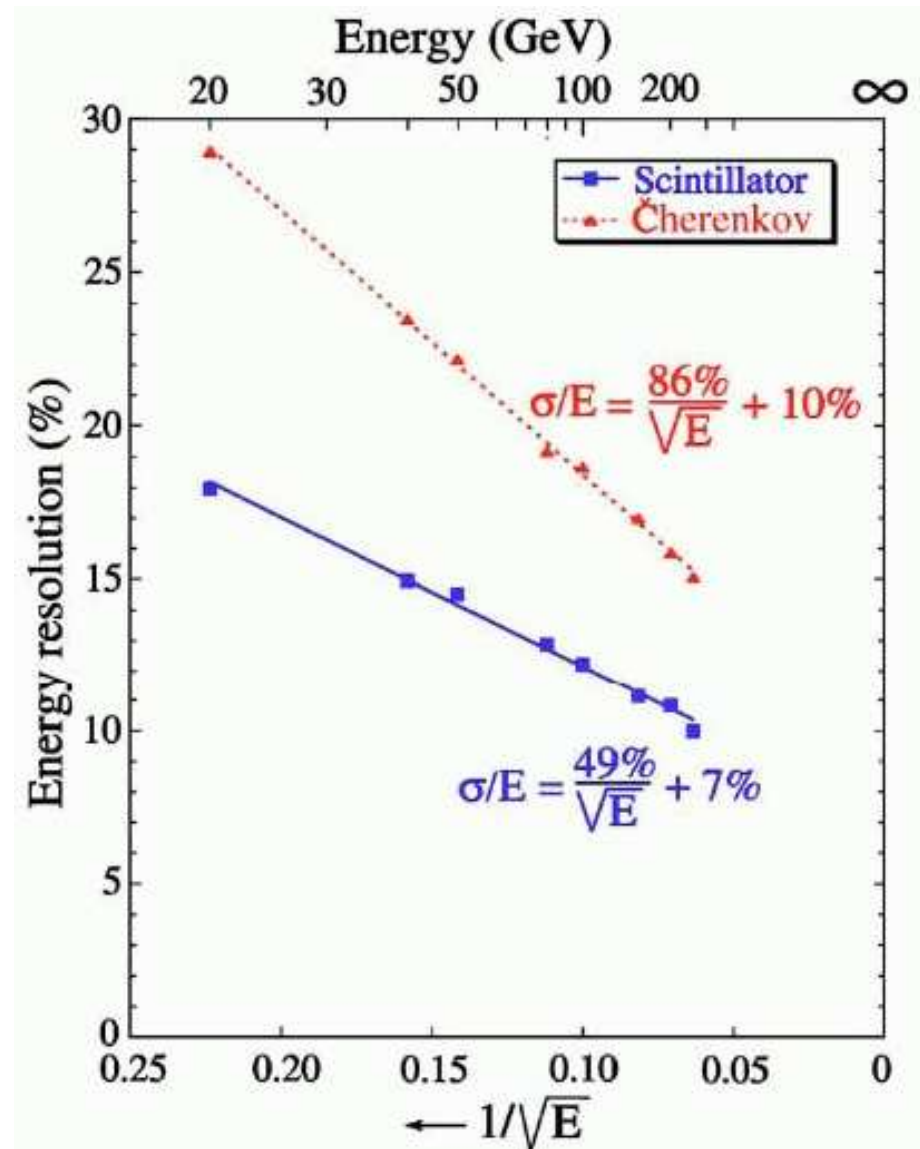
Nowe koncepcje

Wyniki testowe DREAM

Rozdzielczość w funkcji energii padającego pionu.

Każdy z odczytów działa poprawnie i pozwala na niezależny pomiar.

Uzyskiwane rozdzielczości nie są jednak zadawalające.

Kalorymetry

Nowe koncepcje

Dwa niezależne pomiary energii cząstki pierwotnej:

$$E_{Sci} = (f_{em} + (1 - f_{em})/\eta_{Sci}) \cdot E$$

$$E_{Cz} = (f_{em} + (1 - f_{em})/\eta_{Cz}) \cdot E$$

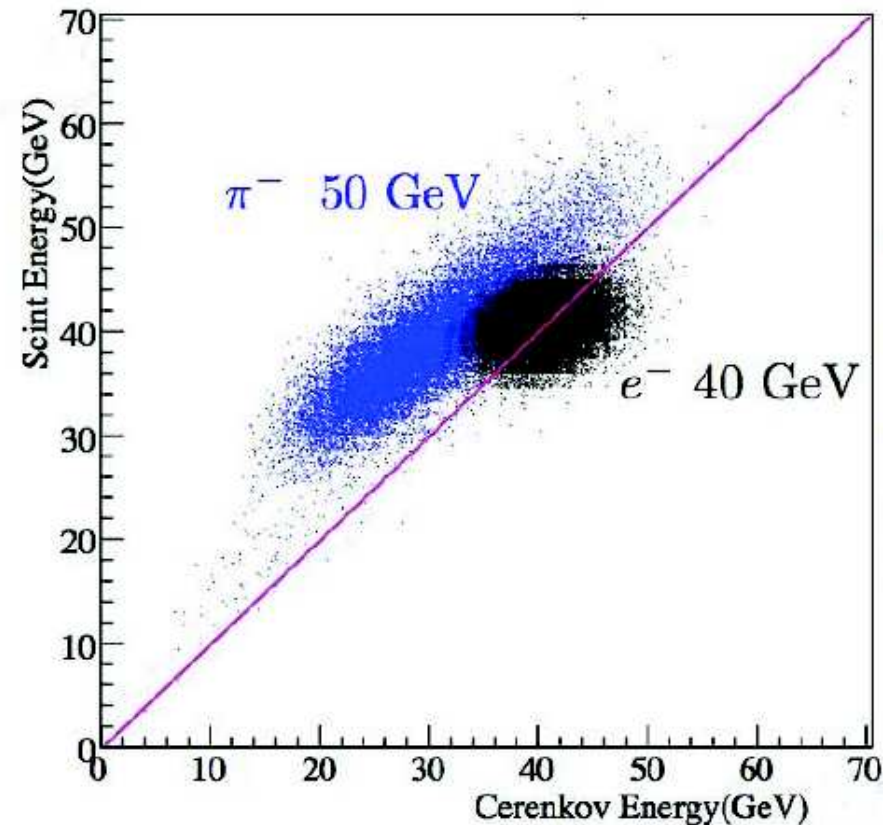
Znając współczynniki tłumienia składowej hadronowej w obu odczytach

$$\eta_{Sci} \approx 1.4$$

$$\eta_{Cz} \approx 5.0$$

możemy z dwóch pomiarów wyznaczyć f_{em} i E

⇒ znacznie lepsza zdolność rozdzielcza

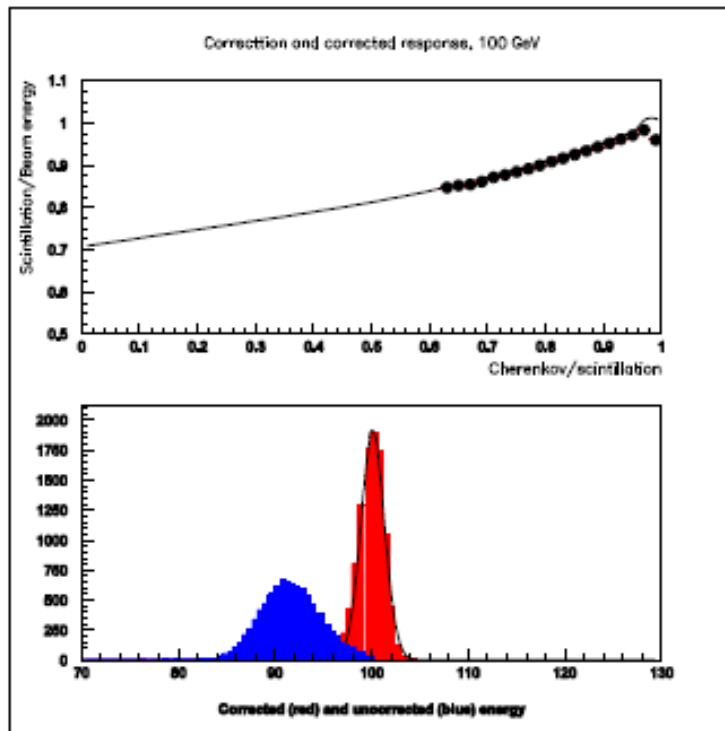

Kalorymetry

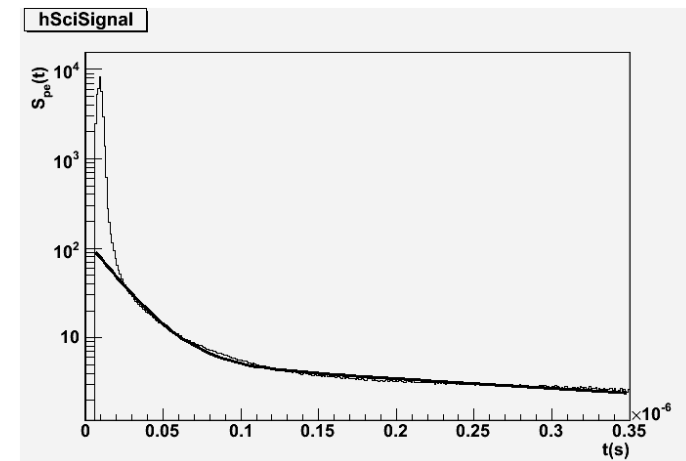
Nowe koncepcje

Podwójny odczyt pozwala na uzyskanie

$$\frac{\sigma_E}{E} \approx \frac{35\%}{\sqrt{E}} \oplus 1.5\%$$

Jeśli wykorzystamy scyntylator organiczny o długim czasie wyświelania $\Rightarrow$ możemy zrekonstruować opóźnioną składową od neutronów

$\Rightarrow$ dodatkowa informacja o stratach w procesach jądrowych

$\Rightarrow$ dalsze polepszenie pomiaru energii

Kalorymetry

Nowe koncepcje

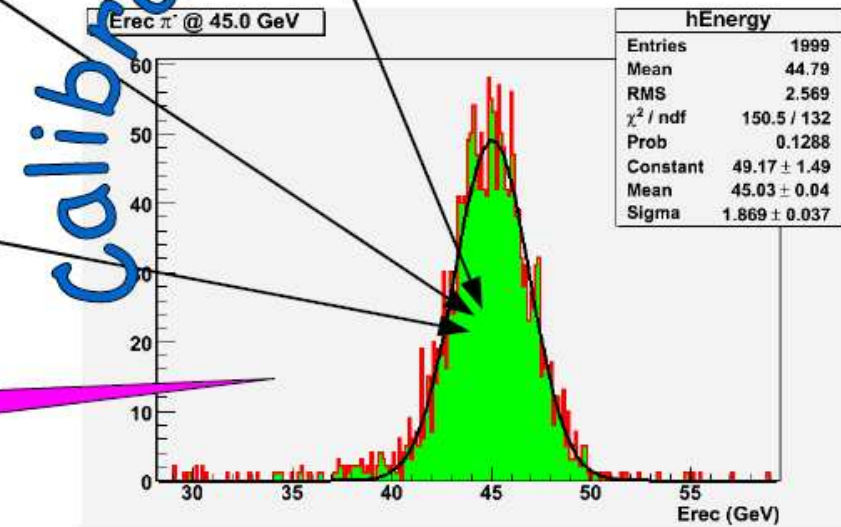
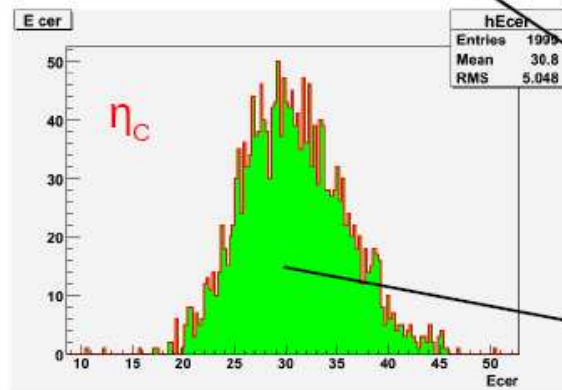
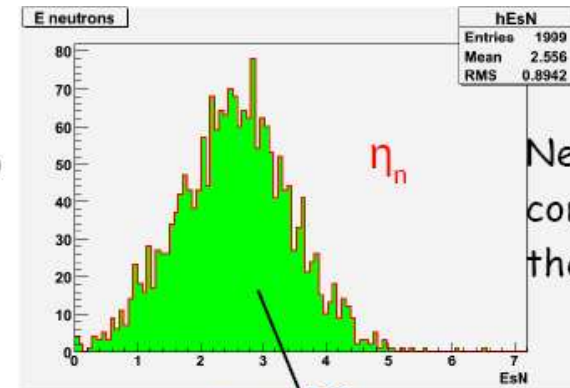
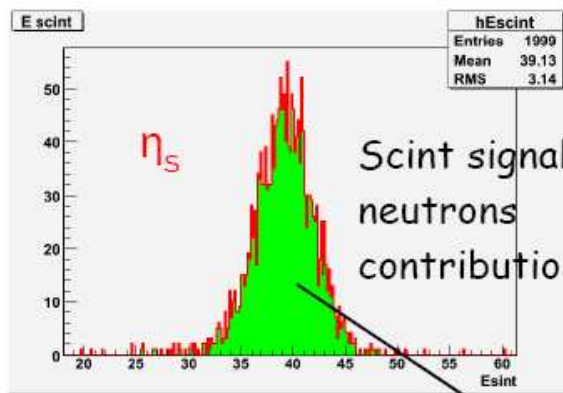
Potrójny odczyt:

- scyntylacja
- p. Czerenkowa
- neutrony

pozwała uzyskać

$$\frac{\sigma_E}{E} \approx \frac{26\%}{\sqrt{E}} \oplus 1.5\%$$

Symulacja dla detektora przy ILC

Kalorymetry

Wyływy energii

Grubość warstwy absorbera potrzebna do “zatrzymania” kaskady hadronowej rośnie logarytmicznie z energią.

Haskady hadronowe podlegają bardzo dużym fluktuacjom.

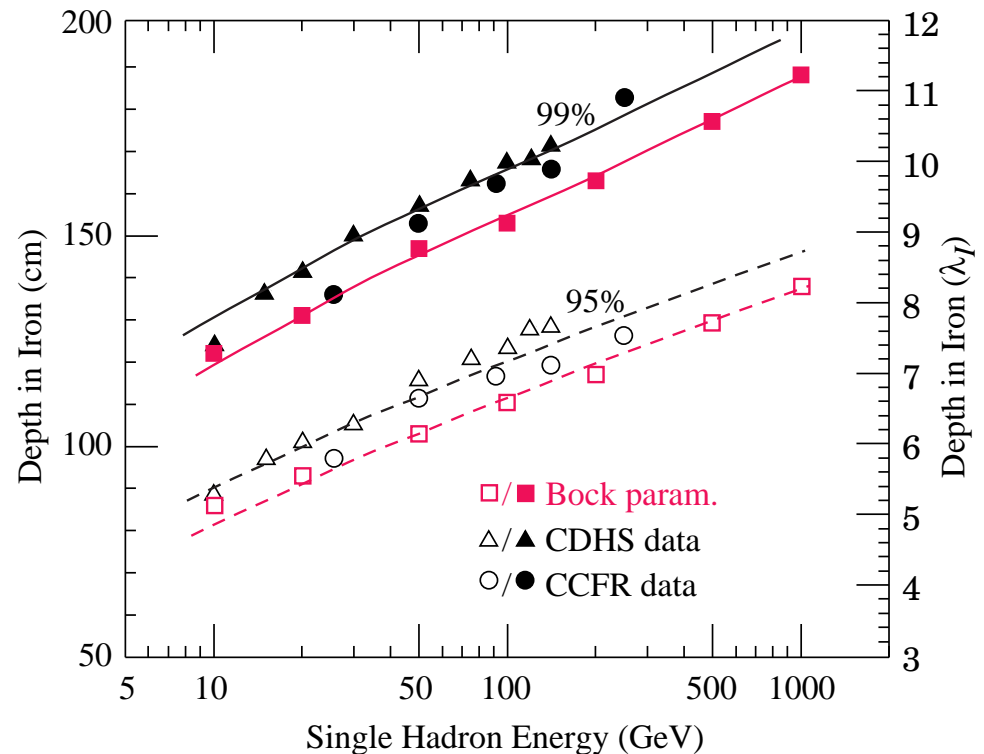
Stosunkowo łatwo zatrzymać 95% kaskad.

Żeby zawsze zatrzymać 99% kaska głębokość kalorymetru musi wzrosnąć o prawie $3 \lambda_{int}$

Wszystkich kaskad (100%) praktycznie nie możemy zatrzymać

⇒ ma to istotny wpływ na dokładność pomiaru energii

Kluczowe w przypadku poszukiwania “nowej fizyki” (brakująca energia)

Kalorymetry

Wyływy energii

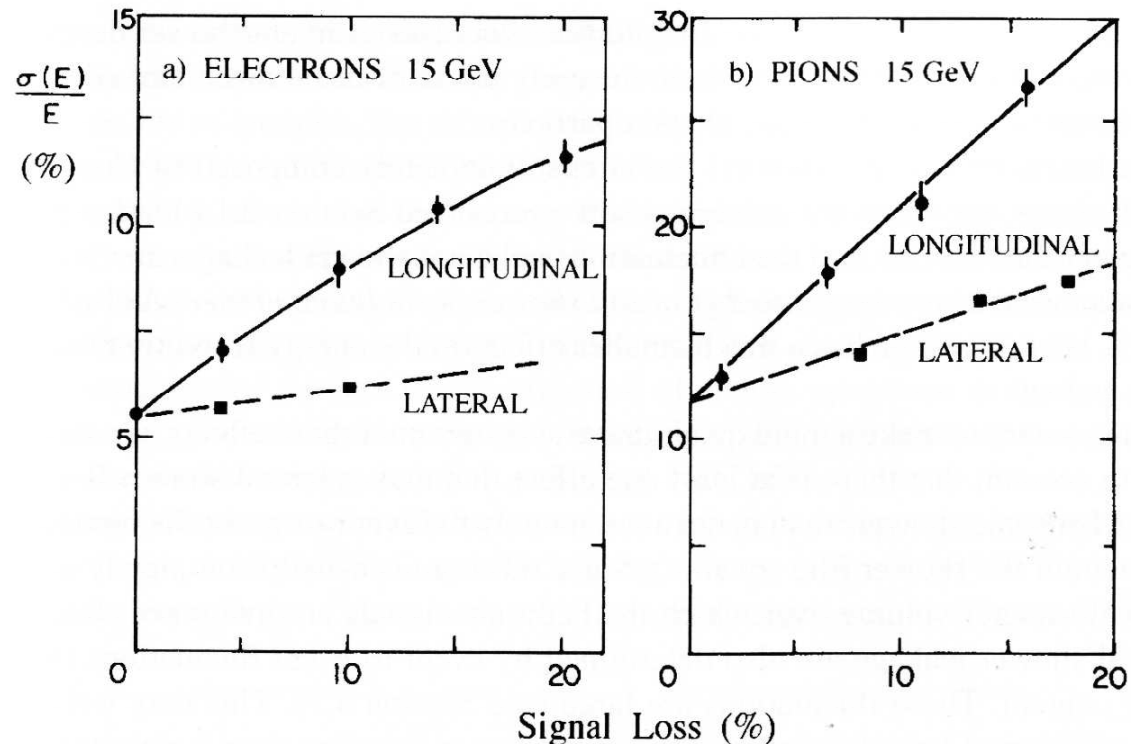
Wpływ wyływów energii na dokładność pomiaru (w przypadku braku poprawek)

Parametryzacja:

$$\frac{\sigma}{E} \approx \left. \frac{\sigma}{E} \right|_{f=0} (1 + 2f\sqrt{E})$$

f - ułamek traconej energii

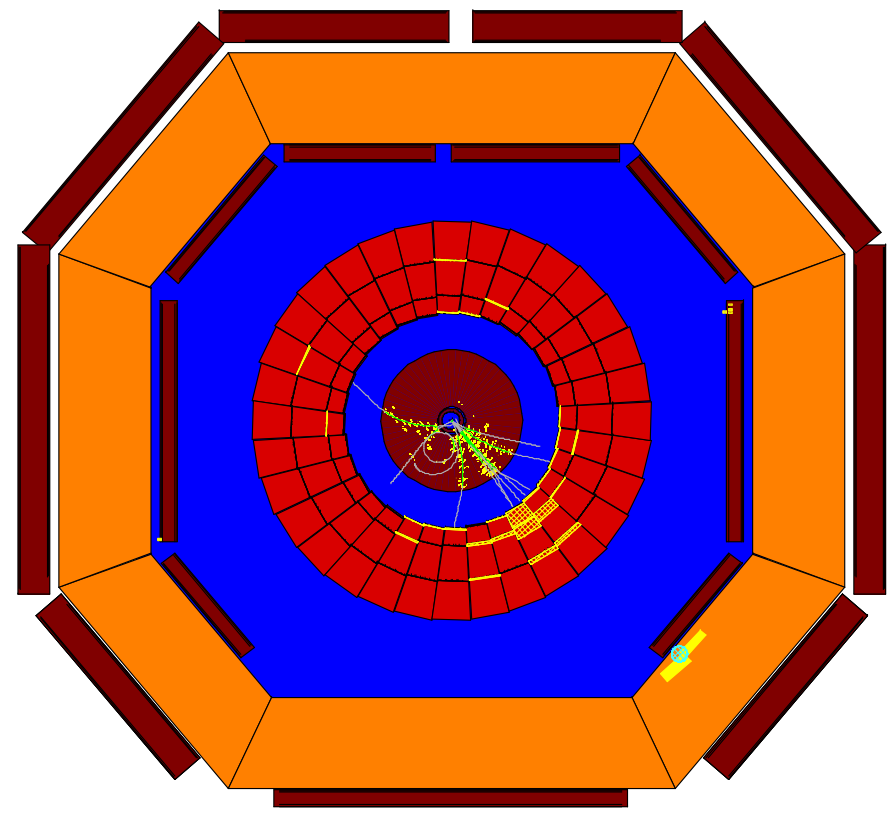
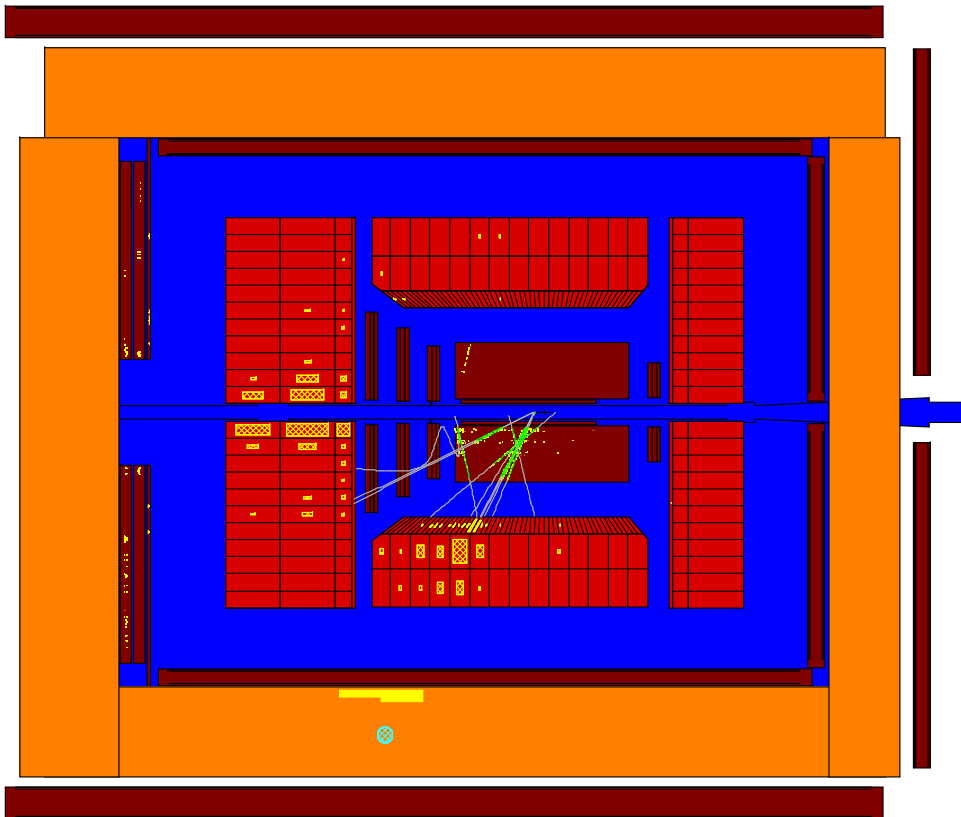
Aby zapewnić dokładny pomiar energii trzeba przynajmniej rozpoznawać takie przypadki.

Kalorymetry

Wyptywy energii

Wyptyw energii jetu obserwowany w kalorymetrze uzupełniającym detektora ZEUS

Kalorymetry

Wyływy energii

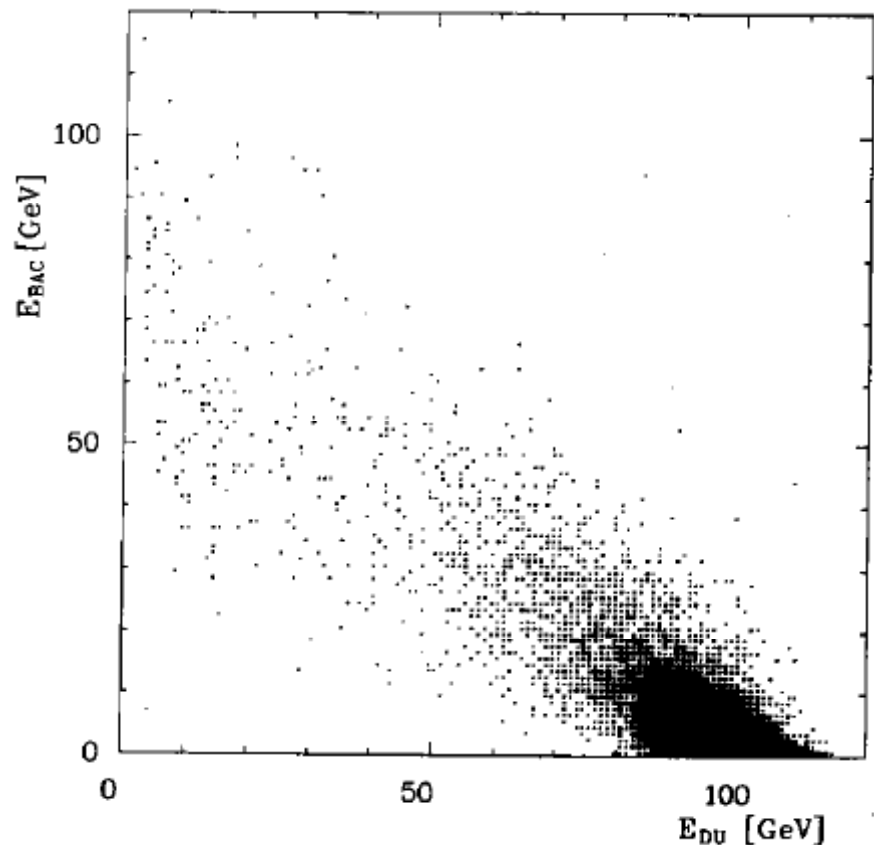
W detektorze ZEUS tzw. kalorymetr uzupełniający (BAC) wykorzystywał płyty stalowe jarzma elektromagnesu, pomiędzy które wstawiono aluminiowe komory proporcjonalne.

Zbudowany przez grupę IFD UW, we współpracy z IPJ i AGH Kraków.

Rozdzielczość BAC:

$$\frac{\sigma_E}{E} \approx \frac{120\%}{\sqrt{E}}$$

Korelacja mierzonych energii - dane testowe

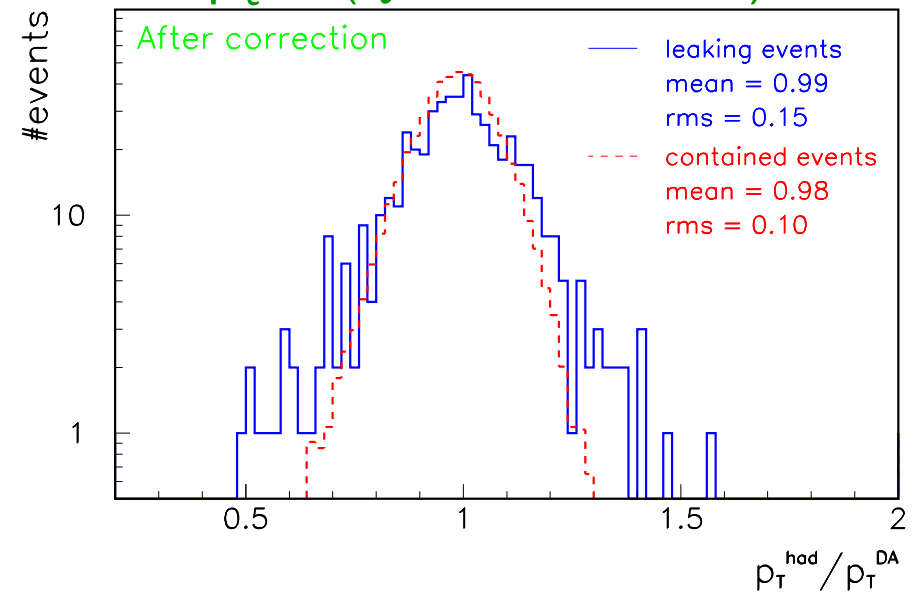
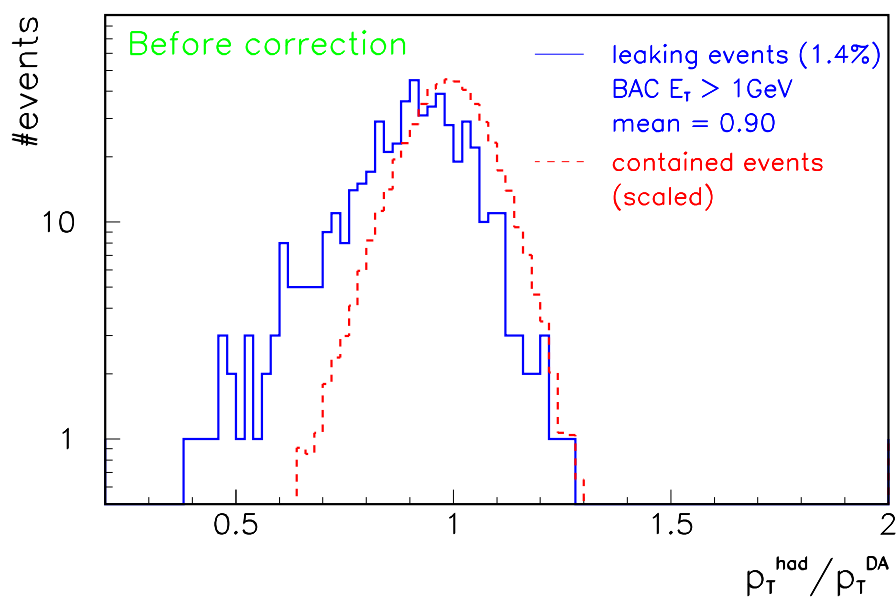

Kalorymetry

Wyływy energii

Wpływ kalorymetru uzupełniającego na pomiar pędu poprzecznego jetu.

Próbka przypadków NC DIS z dużym przekazem czteropędu ($Q^2 > 200 \text{ GeV}^2$)

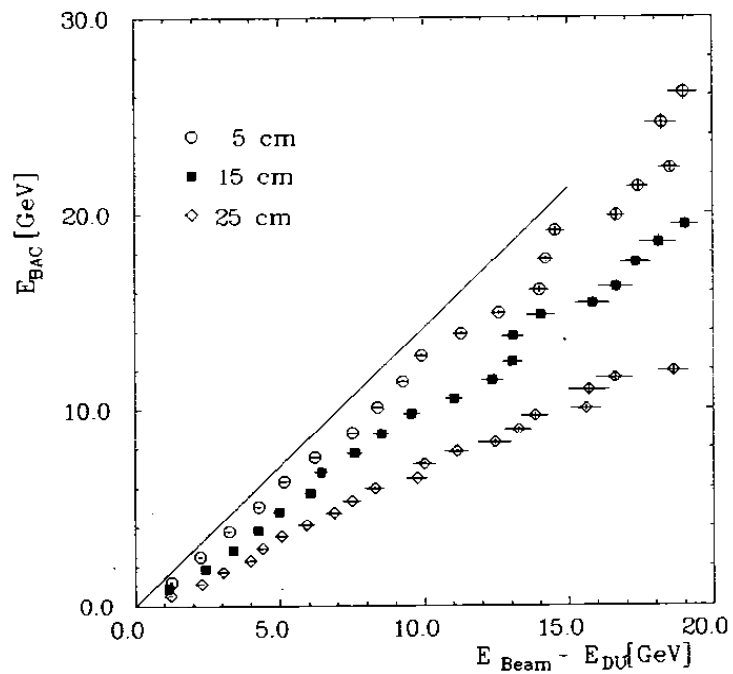
Mimo duży gorszej zdolności rozdzielczej może efektywnie “odcinać” wpływające kaskady, lub poprawiać ich energię.

W innych eksperymentach tego typu kalorymetr określany jest najczęściej mianem “tail catcher”

Kalorymetry

Wyływy energii

Wyraźna korelacja między odpowiedzią BAC i energią brakującą w kalorymetrze centralnym nawet jeśli pomiędzy nimi jest gruba warstwa niekatywna (wyniki testów)

Tail catcher istotnie poprawia pomiar energii nawet jeśli jest umieszczony za solenoidem o grubości $1.5\lambda_{int}$ (wyniki symulacji)

